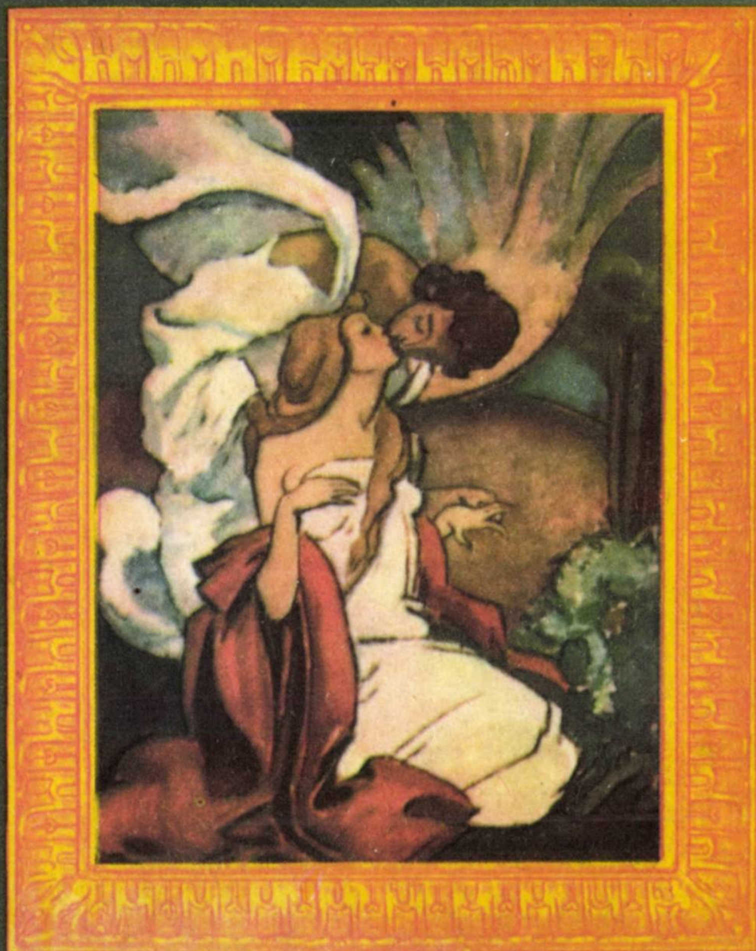
almanah

Luceafărul

1983

ALMANAH LUCEAFĂRUL

Ilustraţia de pe copertă : Camil Ressu — „Luceafărul"

Tipărit la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 20 478

1
2
3

1
2
3

26 IANUARIE 1983

O ZI A CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

Acasă

În ianuarie, cînd zăpezile ating pragul adînc al rădăcinii și incandescenței lor, în ianuarie, lună plină și sărbătorească de început de calendar, vatră în timp de pe care se aprind și luminează focurile unui întreg an. Sau, ca o secvență în istorie, o zi în care, pe traiectoria unei vieți și a unei opere de o excepțională însemnătate, țara întreaga, poporul, toți fiii și fiicele acestui pămînt pe care îl numim România facem acel solemn și jubiliar popas ca să ne regăsim cu fidelitate într-unul dintre cele mai semnificative și mai cuprinzătoare momente de simțire și patos național · ziua de naștere a celui căruia partidul și țara i-au încredințat pe potrivă și după merit cîrmele destinului nostru nou, socialist. Un om în a cărui biografie au intrat toate zbaterile și încordările de spirit ale acestui popor, iar opera sa, care nu putea fi alta decît țara, la timpul său cel mai rodnic și mai înnoitor, ne stă la vedere în toată măreția și simplitatea sa. Ceva care pînă la urmă se aseamănă și cu o așezare în sine, esențială, și cu o regăsire la matcă, a unui izvor. Iar de atunci am putut spune și spunem că sîntem cu toții acasă. Că trăim în miezul și la dimensiunea sentimentelor noastre fundamenale, că gîndim și acționăm după măsura propriilor noastre cerințe și posibilități și că un suflu nou, de

renaştere — i-am putea spune — a străbătut şi străbate prin toate, unind ca într-un singur şuvoi şi izbîndă şi inspiraţie, şi cuget şi efort. Acasă, adică în toate, şi în cele ce ne-au trebuit şi nu le-avem încă, şi în cele pe care le-am visat şi le-am pus în front de lucru apoi şi le-am înfăptuit.

De unde începe de fapt o ţară ? Din mijlocul sau din marginile ei ? Sau de pretutindeni, chiar şi din aceşti nori fumurii de deasupra cu stele-n incizie şi zăpezi care cad ?

În ianuarie, abia trecuţi de pragul unui nou an şi sunetul colindelor mai urcă şi scînteie în alb peste sănii de gînd. Cu această zi, cu această sărbătoare, urările continuă. Şi se transformă în limpede, fierbinte omagiu adus celui căruia acest timp îi poartă numele şi de viaţa şi opera căruia se leagă însăşi viaţa şi identitatea noastră de azi. În oricare domeniu al existenţei am fi, răsfrîngerea personalităţii sale este uriaşă. Şi dacă am rămîne la scara prezentului doar, într-o imagine care însumează cîteva generaţii sau mai bine zis la punctul de confluenţă dintre acestea şi realitatea în toate dimensiunile şi motivările ei, cu toată încărcătura şi dinamica ei materială atinge zone înalte de spirit şi propune un adevăr cît se poate de clar şi concis, de ordin matematic aproape, şi anume că într-un răstimp destul de scurt din perspectiva istoriei ţara şi-a înzecit de cîteva ori forţa sa economică şi socială şi s-a ridicat pe cele mai autentice trepte de civilizaţie şi progres.

Ne gîndim însă că nimeni nu stă, că nu încremeneşte nimeni într-o realitate sau alta şi devenirea continuă, uneori sinuoasă şi grea, se instituie dacă nu într-o conştiinţă acută şi inerentă a existenţei, atunci cel puţin într-o lege a ei, solidară, sau într-un criteriu de care oricum cineva trebuie să ţină seama şi să se inspire, să cugete mai înaintea altora şi să se exprime prin soluţii şi mijloace de fond. Apare astfel ca o temă a realităţii înseşi — viitorul. O a doua dimensiune de fapt, şi dacă am rămîne doar la atît, la scara şi doar sub incidenţa sa, într-o lume mai mult decît vizionară, vom vedea că aproape cu nimic viitorul nu ne-a contrazis şi că, din acest punct de vedere, în multe privinţe, ţara începe şi din viitor. Iar din trecut, stă cu întreaga sa zestre, cu întreaga sa moştenire de luptă şi jerfe şi cu întregul său filon de spirit asupra căruia a trebuit iarăşi să se aplece şi să facă dreptate cineva, un om, care, în felul său şi al nostru, nu putea face altfel şi care, într-o clipă de o gravă şi electrizantă sinceritate ne-a şi spus că am fi ca nişte orfani dacă nu ne-am cunoaşte şi preţui istoria şi am fi ca nişte orfani, am înţeles noi, dacă nu am urma şi nu am iubi şi înţelege acest cuget atît de înalt şi ales. Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, o viaţă şi o operă care iradiază intens. Şi acest permanent şi unic sentiment, un adevăr incontestabil în fond, o realitate cu putere de simbol — faptul că sîntem şi ne simţim acasă.

Drum lung

O zi, aşadar, de ianuarie, la numai o bătaie de gînd, doar la un foşnet de calendar mai departe de Ziua Unirii, pentru că istoria ne aşează cîteodată în dreptul unor intime şi inconfundabile coincidenţe. Ideea de unire capătă astfel un şi mai pronunţat şi sensibil relief, printr-un om şi o operă ea dobîndeşte şi acea stare de fapt pe care într-un singur cuvînt o numim unitate. O realitate de ordin moral şi politic pe care o resimţim în chiar raporturile noastre cu noi înşine. În ce termeni sau în virtutea cărui scop, prin ce mijloace ? Răspunsul sau mai bine zis răspunsurile se prezintă sub o extraordinar de vastă arie problematică : în economie, în ştiinţă şi cultură, în perimetrul relaţiilor sociale, al democratismului construcţiei noastre noi, şi, nu în ultimă instanţă, în chiar felul nostru de a lua act de toate schimbările şi evoluţiile care se produc în lumea contemporană şi a participa cît se poate de constructiv la ameliorarea asperităţilor acestei lumi cu care trăim într-un permanent dialog şi un permanent circuit de valori. Regăsim în toate acel fir unic de legătură şi acea omniprezentă undă de comunicare prin care se relevă şi se desăvîrşeşte cu patos sufletul unui întreg popor. Căci, în unitate, în gîndire şi acţiune comună, unită, îi stă întreaga putere de efort şi voinţă, în unire şi unitate îşi are reazemul său cel mai de preţ atunci cînd este inspirat şi mobilizat de fapte mari. Iar una din calităţile de esenţă ale operei Ceauşescu este aceasta, unitatea de nezdruncinat a poporului — români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi — în jurul partidului, centrul vital al întregii noastre naţiuni.

Ea are şi un temei istoric, această unitate, dar are şi o multitudine de faţete contemporane, ar fi de prisos să spunem că în dinamica sa de proces continuu şi de largă complexitate ea se constituie într-un permanent laborator de formare şi afirmare a înseşi personalităţii umane. Ea convoacă,

cîtfel spus, la zi, puterea de angajare și dăruire, patriotismul concret, cel al faptei, sentimente și idei în virtutea cărora, pas cu pas, treaptă cu treaptă, țara poate înainta mai drept și mai bine spre orizonturile sale de progres și civilizație. Și de fapt, ne mai amintim, era în urmă cu șaptesprezece, șaptesprezece ani și ceva cînd, într-o primă vizită a sa de lucru, în calitate de conducător al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, înfățișînd programatic și realist liniile de bază ale dezvoltării noastre, ca și stadiul real în care ne aflam, aproape că avertiza. Pornim la un drum lung, spunea, vom avea de cucerit multe victorii și de înfruntat multe greutăți, trebuie să ne mobilizăm toate energiile pentru a face acest lucru începînd încă de acum. Se adresa țării, cu o sinceritate gravă care avea să-l și consacre apoi într-o relație permanent deschisă și un mod în permanență viu de exercitare a prerogativelor sale: dialogul, consultarea cu masele, rezolvarea la fața locului, în teren, a oricăror probleme care frămîntă oamenii, accentul concret pe ini-

ţiativă, pe competenţă, sursa de fapt a unirii tuturor eforturilor şi a concentrării de energii în vederea îndeplinirii marilor obiective stabilite de partid.

Clipă de clipă, înfăptuire după înfăptuire, acel drum lung şi nu lipsit de încercări, şi chiar de seisme, uneori — ca să nu-l mai amintim decît pe acela cu epicentrul în criza economică mondială — acel drum lung, aşadar, s-a transformat cu timpul într-un adevărat şi inconfundabil traiect istoric. Congresul al IX-lea al P.C.R. este cea dintîi mare şi luminoasă bornă a sa, momentul inaugural cum se spune al Epocii Nicolae Ceauşescu. O epocă în raza de gîndire şi acţiune a unei mari opere şi a unei mari personalităţi. O epocă în plină extensie, de altfel, în miezul şi de-a lungul căreia resimţim acea unire dinlăuntru a întregii ţări, în unitatea indestructibilă a tuturor fiilor şi fiicelor sale, pentru împlinirea noii sale condiţii în contemporaneitate. Căci, un punct de reper caracteristic pentru tot acest răstimp îl constituie, desigur, gradul înalt de participare, semn distinctiv şi categoric al multiplelor probleme asupra cărora a fost chemată să se pronunţe atunci întreaga societate şi să-şi asume responsabilitatea unor opţiuni fundamentale. Şi anume : avîntul neîntrerupt al economiei, al industriei cu o puternică bază materială şi deplasări spre acele ramuri de vîrf purtătoare de tehnologii noi, avansate, o agricultură modernă care să se transforme într-o autentică variantă a muncii industriale. Ştiinţa văzută ca forţă a progresului şi deci implicată în întregul ansamblu al dezvoltării sociale, învăţămîntul, şcoala românească în general, unul din principalii factori de cultură şi civilizaţie racordat la cerinţele şi posibilităţile noii etape ; de asemenea, cultura şi arta, o zonă vastă a afirmării spiritului creator. În consens cu cele mai înaintate tradiţii, cu scopul şi raţiunea fundamentală ale acestora de a sluji făurirea marilor epopei ale construcţiei socialiste. Şi, în sfîrşit, corolar al tuturor, un nou comportament, o nouă conduită în planul relaţiilor sociale, democratizarea întregii societăţi, noi raporturi care să guverneze actul de muncă şi de creaţie. Un partid al oamenilor fiind, partidul proclama prin vocea secretarului său general că omul va sta în centrul tuturor preocupărilor sale şi de aici un întreg program al edificării socialismului şi comunismului pe pămîntul românesc, o substanţială şi definitorie deschidere spre om a tuturor demersurilor care au urmat, un nou timp, o nouă atitudine, un consens nou, unanim. Ceea ce, în planul echivalenţelor ideologice, şi nu numai atît, însemna definiţia la scară de masă a înseşi ideii de unitate. Istoria acestor ani avea să o ilustreze însă cu mult peste tot ceea ce mintea şi ochii noştri puteau să vadă şi să înţeleagă atunci.

Era, începea acel drum lung.

Omul complet

O scurtă introspecţie în opera şi biografia celui pe care îl omagiem, secretarul general al partidului, preşedintele Ceauşescu.

Un capăt de drum, ca în orice biografie : un sat odinioară pierdut pe hartă, o familie de ţărani — treapta primă a oricărei deveniri în istorie, căci această clasă ţărănească şi-a născut muncitorii, ea şi-a născut aliatul de mai tîrziu şi chiar cu mult mai înainte ca ea însăşi să se fi constituit în clasă. Şi acel drum către oraş al copilului deja transfigurat de aripile adolescenţei — tinereţea, cunoaştem din mărturisirile biografilor, se producea aproape simultan cu grave întrebări şi un curaj care-l trecea deja printre oamenii de excepţie, acel drum aşadar către oraş, sediul şi ucenicia tuturor celor ce, în căutare de lucru, luau act de condiţia clasei în rîndurile căreia se înrolau. Şi tot aici o primă atitudine de răsunet, împotrivirea conştiinţei sale la agresiune, gestul care, în pofida unei întregi instrumentaţii de tortură şi intimidare — prigoană, puşcărie — îl va plasa eroic şi definitiv în istorie. Un tînăr pe care vîrsta nu-l obişnuise încă să-şi decline altfel numele decît tot ca în nişte acte de stare civilă : Ceauşescu Nicolae. Episoadele luptei şi curajului său dobîndesc notorietate în partid şi, apelînd iarăşi la istorie pentru succinta lor consemnare, îl aflăm aşa după cum cunoaşte toată lumea acum, în fruntea organizaţiei de tineret, apoi în diverse zone ale ţării, cu însărcinări şi răspunderi dintre cele mai mari. Este perioada în care, de bună seamă, tot mai mulţi din cei ce-l cunosc şi mai ales istoria apoi îi declină numele la dimensiunea reputaţiei şi în măsura firească a respectului pe care îl trezea : Nicolae Ceauşescu. Un om al timpului şi al datoriilor sale, un om pentru ţară, un om pentru popor.

La vremuri noi, oameni noi — se spune şi în această privinţă drumul preşedintelui, de la biografia sa pînă la frămîntările şi zbaterile înseşi ale ţării, a trecut drept, cu măsură şi curaj prin chiar inima acestor zbateri

şi frămîntări. Sîntem astăzi nu la capătul unei opere, liniile sale de boltă ating încă spaţii şi timpi noi, în viitor, dar putem spune fără nici o îndoială că în toate el întruchipează sufletul generos şi măreţ al poporului său. Satul românesc i-a fost leagăn, ţărănimea cu tot tezaurul său moral şi artistic şi mai ales cu acela al muncii neistovite cu care a hrănit prin secole pămîntul şi s-a jertfit pentru el ca să-i dea azi o nouă rodnicie şi să-l îndrepte pe un nou făgaş. Clasa muncitoare şi partidul i-au fost scut, aripă vie, îndemn. Pentru ca unind, întruchipînd acestea două să îmbrăţişeze şi pe cea de a treia condiţie, aceea de cărturar. Undeva o spune preşedintele însuşi cînd se referă, ca într-o profesiune de credinţă, la drumul parcurs şi se subînţelege că altfel nici nu se putea. Prin exemplul său avem înainte o definiţie a omului complet. De aceea poate în limbajul şi gesturile sale acea simplitate adîncă după care orice problemă abordată devine cît se poate de clară şi pentru omul simplu, de pe ogor, să zicem, şi pentru muncitorul din cea mai modernă şi mai complexă uzină, şi pentru cercetătorul care lucrează cu cele mai sofisticate aparate şi la cele mai teribile invenţii şi pentru savant şi academician şi pentru artist. De aceea în stilul şi concepţia sa despre muncă acel imperativ al cunoaşterii şi studierii realităţii, acea garanţie pe care o simţim, acel tonic sentiment de încredere cînd, între afirmaţia **nu există problemă de nerezolvat** şi realitatea practică prin care chiar aceasta se verifică, vedem că noi înşine am deprins

ceva și că spațiul dintre cuvînt și faptă se reduce tot mai mult și concentrează energii de maximă eficiență.

Și încă ceva: în dialogul frecvent statornicit cu țara, de aceea ne-am și obișnuit poate să-l vedem chiar aplecîndu-se la rădăcina unui fir de grîu și apucînd cu bucurie un mănunchi de spice în mînă sau să prefire printre degete cîteva fire proaspete de pămînt dintr-o brazdă încă aburind și mirosind a zăpadă; ori pe un șantier, călcînd rar printre betoniere și noroaie, prefigurînd cu mîna viitoarea înălțime; sau într-o fabrică, adică în mii și mii de unități economice, pe mari platforme industriale, cercetînd cu luare aminte ultimele produse, studiind ultimele soluții și aprofundînd în colectiv cele mai eficiente măsuri de înfăptuire a sarcinilor; în fața unor planșe sau machete ale viitoarelor construcții care, nu-i așa, mai suportă încă ameliorări și mai trebuie să li se aducă multe corective de ordin economic și edilitar; ori în institute de cercetare și învățămînt, în ambianța ideilor novatoare, în laboratoarele noului, în biblioteci, în expoziții de artă, la întrunirile diverselor foruri democratice și ale diverselor organisme socio-profesionale, în plenul lucrărilor partidului, ale instanței supreme de state, pretutindeni. O imensă energie în continuă mișcare, atîta viață într-adevăr că imaginea pe care ne-o facem nu poate fi alta decît aceea a biografiei omului complet. Iar opera, desigur, pe potrivă.

Doctrina Ceaușescu

Dacă ar fi să delimităm, care ar fi elementele definitorii ale acestei opere esențiale? Sau ce înseamnă această Doctrină Ceaușescu – o formulare de care noi mai puțin ne-am folosit, circulă însă și face un bun prilej de referință în străinătate. Și nu numai sub raportul politicii externe. Ci în primul rînd acasă, sub raportul propriilor noastre cerințe și posibilități sau mai bine zis din unghiul propriei noastre construcții, al propriei noastre edificări. Pe scurt: a elucidat teoretic un model economic viabil și l-a pus în front de lucru deschis, în toate articulațiile și consecințele sale. A insuflat realism oricărui demers social, ne-a învățat și s-a silit să ne învețe să gîndim cu capul nostru. Pe atunci, o primă evaluare: sîntem țară în curs de dezvoltare. Au căzut entuziasmele de prisos, colorate în lozinci pasagere. Era timpul real, al rațiunii reale și nu impregnate de străluciri fără fond. Aspirațiile trebuiau să încerce terenul de probă al realității. Și de aici izvora și puterea. De aici începea de fapt și acel drum lung. Uriașe investiții în industrie pentru ca economia să se poată înscrie în vastul circuit de valori ale lumii. Asimilarea noului dar, în același timp, crearea noului, încrederea în capacitatea proprie, explorarea marilor zăcăminte de inteligență și inventivitate proprii. Ritmuri intense, dinamice în toate domeniile de activitate, agricultura racordată la posibilitățile științei și tehnicii contemporane. Dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării, repartizarea echitabilă deci a forței de muncă și a bazei materiale a progresului. Participarea echitabilă la crearea valorilor materiale și spirituale, acumulări repetate, experiență deschisă, calcule și soluții noi. Programe de anvergură, unele eșalonate pînă în anul două mii. Programe speciale, pe domenii, și programe de ansamblu pe cinci ani. După Congresul al IX-lea, Congresul al X-lea face primul bilanț. Congresul al XI-lea consacră de asemenea mari realizări și mari perspective. Modelul economic românesc își are propriile lui temeiuri și se dovedește viabil în cele mai multe din trăsăturile sale. Sub evidența strictă a statisticii, valoarea producției din acești ani este de cîteva zeci de ori mai mare decît cea mai ridicată cifră a anilor interbelici. Iar în multe domenii România face operă de pionierat.

Un moment din nou decisiv, Congresul al XII-lea al P.C.R. O a doua evaluare: în această etapă România va atinge nivelul de țară socialistă mediu dezvoltată. Modelul economic conceput odinioară și realizat în ansamblul său suportă acum o intervenție de calitate. Adică, chiar acesta este și termenul, al unei noi calități în toate domeniile de activitate, un factor esențial în dinamica noii etape. O cerință care se transformă în posibilitate, un îndemn care poate fi și un imperativ de conștiință și o vocație. Pentru ca de aici să se poată obține și o nouă calitate a vieții. Iată, acestea sînt în mare cîteva din elementele constitutive ale acestei doctrine în răsfrîngerea ei, din interior, și văzută, dacă se poate spune așa, dedusă din lucrarea și lucrurile înseși ale patriei. Din acea pace și liniște ale ei care oricînd sînt semn de creație și de inspirație. Să mai adăugăm la toate acestea și acel model uman de conștiință politică, patriotică și revoluționară, acea vie și extraordinar de complexă... construcție umană pe care secretarul general al partidului a con-

ceput-o din perspectiva devenirii comuniste a patriei şi pentru care nu osteneşte nici cu gîndul nici cu fapta. Cele mai înalte trăsături de cinste, omenie, dreptate şi curaj, abnegaţie, dăruire şi eroism pe care istoria le-a concentrat în sufletul poporului sînt pilde vii şi totodată climatul moral de referinţă pentru formarea şi afirmarea noilor generaţii.

Într-o ecuaţie simplă însă, pînă la viitor există mereu prezentul. Pentru noi e cert că îl construim pentru linişte şi pace. Răsfrîngerea în lume a acestei construcţii a adus ţării şi preşedintelui ei un binemeritat prestigiu. Complexitatea lumii de azi şi contradicţiile ei, crizele care o zguduie şi imensa putere distructivă la care a ajuns ar fi suficiente pentru a o pune sub semnul unei permanente raţiuni a păcii şi înţelegerii. Că nu e aşa, asta se vede după însăşi situaţia actuală. Rădăcinile sînt mai vechi şi lîngă ele s-au ivit altele, se aglomerează neînţelegerile, se practică politica de dictat şi intimidare, în locul tratativelor se folosesc armele, soluţia conflictelor planează încă, metoda războaielor n-a fost extirpată. Un glas profund de pace s-a auzit din inima României prin strălucitele iniţiative ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu. Acum cît nu-i prea tîrziu, a spus, pînă n-au căzut primele bombe, să asigurăm dreptul sacru la viaţă al popoarelor, dreptul la pace. A nu face aceasta este o crimă împotriva umanităţii. A nu face aceasta înseamnă a fi condamnaţi de istorie, dacă istoria va mai avea cine să o scrie, căci, într-un viitor război, cu un asemenea arsenal de arme cum este cel de pînă acum, nu vor mai fi nici învinşi nici învingători.

A manifesta, deci, pentru pace, a impune voinţa de pace a popoarelor şi a acţiona neabătut pentru aceasta, pentru instaurarea unor relaţii de tip nou în viaţa internaţională, a unor raporturi întemeiate pe respect, înţelegere şi colaborare, pentru eliminarea oricăror practici de ameninţare şi folosirea ameninţării cu forţa, a amestecului în treburile interne, rezolvarea tuturor litigiilor pe calea tratativelor, soluţii politice, deci, şi nu recurgerea la arme, evitarea conflictelor şi încetăţenirea unui bun climat al păcii şi cooperării. Sînt toate acestea şi încă altele, în expresia lor la zi, atribute constante ale Doctrinei Ceauşescu în materie de politică externă. Tot o construcţie de fapt, tot un edificiu în arhitectura căruia se resimte spiritul său umanist, marcă a personalităţii sale internaţionale. A pus pe baze noi, echitabile, relaţiile României cu toate ţările, a lărgit în primul rînd raporturile cu ţările socialiste, cu partidele comuniste şi muncitoreşti, cu mişcările de eliberare naţională şi socială, a dezvoltat legăturile cu ţările în curs de dezvoltare, a dat un nou impuls, pe baze reciproc avantajoase şi pe multiple planuri relaţiilor cu toate ţările şi popoarele, indiferent de sistem politic şi social. Aceeaşi practică a dialogului deschis a inaugurat-o şi în domeniul politicii externe, a făcut ocolul lumii, s-ar putea spune, şi o cunoaşte direct, de la faţa locului. A primit şi primeşte oameni politici de pe toate meridianele şi paralelele, îi cunoaşte pe toţi şi este cunoscut şi apreciat ca un consecvent purtător şi apărător al idealurilor de dreptate, independenţă şi libertate. În interior şi-n afară Doctrina Ceauşescu poartă astfel emblema de suflet şi de credinţă a partidului şi poporului său.

Izvorul veşnic viu

Opera sa socială, de partid, o constituie fondul şi problematica însăşi a realităţii noastre. Noi — în tot ceea ce ne uneşte şi ne insuflă putere, forţa pe care o nutrim din convingere şi se întemeiază pe tot ceea ce am realizat pînă acum. Dar există şi o operă de mari adîncimi de gîndire, de largi şi originale consideraţii, concepte, teze şi principii care privesc construcţia socială şi umană, experienţa teoretică şi practică pe care partidul şi întreaga societate românească le deţin. Ea alcătuieşte o impresionantă bibliotecă. Este tradusă şi cunoscută în multe ţări, personalităţi de vază din cele mai diferite cercuri politice şi culturale se referă la ea. Ziare de prestigiu o recenzează, îi subliniază ideile şi fac deseori apel la principiile şi tezele sale în rezolvarea unor probleme curente şi complicate ale lumii. Un fir central care călăuzeşte şi leagă întreagă această operă, o metaforă-cheie de fapt, un simbol omniprezent — acel izvor veşnic viu şi proaspăt, marea şi inconfundabila semnificaţie a acestuia. Acel izvor veşnic viu către care îndeamnă şi cultura şi arta şi către care, se înţelege, s-a aplecat din totdeauna şi se apleacă însuşi sufletul poporului român. Un izvor veşnic viu — istoria de luptă şi sacrificii ale celor mai buni fii ai săi, un izvor veşnic viu — istoria partidului, o singură istorie de fapt, cea a naţiunii române în drumul său eroic spre clipa şi fapta de azi.

Un izvor veşnic viu — o rostire a tricolorului însuşi şi a limbii române în care creştem, gîndim şi creăm şi pentru păstrarea căreia, iată, tot Doctrina Ceauşescu referă în termeni aproape de poem. Testamentul străvechi al unuia dintre cei dintîi poeţi reverbera în cuvîntul secretarului general al partidului şi se încărca de pecetea contemporană a istoriei ca şi de tot patosul ei viu, neîntrerupt. Audienţa nu putea fi decît pe măsură, iar implicaţiile unei asemenea intervenţii se întind pe toată adîncimea fenomenului nostru cultural, căci totul se petrecea la cel de al II-lea Congres al educaţiei politice şi culturii socialiste. Şi, trebuie spus direct, este o mare bucurie să ştii că printre problemele sale deosebite, conducătorul partidului şi poporului tău îşi

găsește timp să mediteze și asupra orizonturilor și misiunii culturii și artei. Mai mult, să recite, să invoce cultura și arta ca factori ai construcției de conștiință și să apeleze, citînd, la exemple ilustre și să propage valențele spiritului creator în toate domeniile și la nivelul întregii țări. Festivalul național Cîntarea României, o inițiativă care de asemenea îi aparține, reprezintă cel puțin un argument în acest sens. În plan ideologic el exprimă însăși datoria culturii și artei și, mai mult, realitatea de fapt, marea zestre de spirit pe care a acumulat-o și către care s-a ridicat cu deosebire în toți acești ani poporul iar condiția sa ține deopotrivă de știința de a munci ca și de puterea și de talentul de a crea.

Acel izvor veșnic viu, așadar, care începe și străbate prin toate și către care, el însuși, aplecîndu-se, președintele, îndeamnă spre făurirea marii epopei a construcției socialiste. O atare viziune atinge și dezvoltă însuși specificul național al culturii și ne încarcă de noblețea unei covîrșitoare răspunderi. Construcția prin cuvînt nu este mai puțin ușoară și nici nu poate fi programată dar sentimentul și grandoarea ei pot fi atinse prin sinceritate și talent. Și prin conștiința fermă a datoriei ca și a convingerii că patriotismul culturii și artei, al creației, reprezintă un filon de aur inepuizabil și cu atît mai de preț cu cît el este explorat și strălucește în contemporaneitate.

În literă scrisă, tipărită, gîndirea președintelui alcătuiește o impresionantă bibliotecă. Din spiritul literei sale emană însăși libertatea de creație, cenzura a fost desființată, este tot o întreprindere a sa. Cît de revoluționar și de profund și patriotic a fost acest act timpul arată deja, arta se manifestă în plenitudinea rosturilor ei. Și va fi așa cît izvorul ei, veșnic viu, se redescoperă și luminează pentru fiecare dintre noi. În reflexele sale e unda de cuget și de simțire a celui care de fapt l-a și descoperit.

Profund omagiu

De la colindele de anul nou la urările de viață lungă, fericită, spre fericirea patriei și a poporului său. Axă pururi trează a națiunii, permanent model și simbol, întruchipare a celor mai fierbinți idealuri, a celor mai alese trăsături, suflet în sufletul neamului său, patrie așezată în om și adusă la vedere în lume, spre laudă veșnică. Un nume care este și care rămîne, ne exprimă în piscul datoriei și al sentimentelor noastre fundamentale.

Omagiindu-l, țara arată cum își sărbătorește eroii.

Omagiindu-l, poporul îi vede călăuza. Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii. Cîrma supremă în mîini sigure și demne, angajarea este supremă, voința la fel. Și mai departe timpul care va rodi.

Omagiindu-l, urîndu-i sănătate și fericire cum el însuși o face ori de cîte ori ni se adresează – și cînd nu se întîmplă aceasta? – omagiindu-l și încredințîndu-l de întregul nostru devotament, așadar, gîndul nu poate să nu poposească și lîngă toți cei ai săi, lîngă tovarășa sa de luptă și viață, academician doctor inginer Elena Ceaușescu, savant de renume și îndeplinind importante funcții în partid și în stat. O viață de luptă și muncă eroice, exemplare în slujba poporului, a partidului și lîngă cel căruia țara îi va rosti, jubiliar „La mulți ani !"

Ziua de 26 ianuarie are astfel toate temeiurile să se numească o zi a conștiinței naționale. A unei opere esențiale, opera Nicolae Ceaușescu.

Luceafărul

Dedicație

La proclamarea
Republicii Populare Române

Ție, ce sui pe-nalte stinci,
Cu ochi de flacără, adinci,
Dezrobitoare-a lumii cu tălpi goale,
Rostogolind lumină din pisc în larga vale,

Ție, ce nou născută în strai de pară –
Glasul meu blind și glasul meu de fiară!
Ascultă:
E vuietul de mare al mulțimii,
Sint vulturii de vint ai înălțimii,
Risul bălai al holdei ce va crește,
Și trăsnetul ce bezna-ngălbenește
Din riul de curele nesfirșit,
Din steagul nostru viu ca o făptură,
Din codrul pumnilor nebiruit –
Un grai de foc aleg și-o altă gură,
Ca să te cint, suind, în răsărit!

Eugen Jebeleanu

Țara e o columnă

Țara e o columnă cu trunchiu-n Decebal
Țara e o columnă cu Decebal în ea,
Adăugați bărbații cei mari, lui Decebal,
Columna niciodată nu se va termina.

Momentul ei e timpul și trunchiul ei –
pămintul
Același singe curge pe-un neinfrint
versant
Ce pierde-un trup în luptă, ciștigă
următorul
Cărbunele etapă fiind, spre diamant.

Țara e o columnă, victorios deschisă,
Spre noi născuții zilei și spre minunea
lor,
Din Decebal columna – spre Decebal
columna
Prin sufletele noastre ei virful călător.

Nisipul Mării Negre, pietrișul Mării Negre
Sint-așchii ce aceeași lucrare o vestesc
Sculptorii daci, din mare cu dălți
înăvodate
Trag piatra de columnă din țărmul
românesc.

Lui Decebal columnă, căci merită
columnă
Rivală și alături de cea a lui Traian,
În cosmos e columna lui Decebal înfiptă
Trăind destinul veșnic al calului troian.

În ea sint luptătorii pămînturilor noastre,
Metru de metru dacii în carnea ei au
mers.
Și astfel e columna o patrie și este
Columna românească vibrind în univers.

Adrian Păunescu

Noi

Noi sintem semințe și pămîntul e al
nostru,
știm cel mai bine locul și patima și
rostul,
știm cel mai bine legea și mersul înainte,
sintem, după nevoie, și lacrimă și dinte.

Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim, și prieten și
vecin e.
Aici și piinea, sarea, noi o avem la masă,
căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne
o casă.

Nu zicem rău de nimeni, stăpini peste
pămînt.
Noi sintem în picioare, sub noi străbunii
sint.
De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă
albastră.

Nichita Stănescu

Poem pentru Republică

Tu ești griul copt în spicele de aur,
porumbul cu mustățile de mătase
mijind ca pe chipul lui Făt-Frumos.

Tu ești strugurii cu vinul în boabe
strălucind ca niște ochi
de fata frumoasă,
ești pădurea care urcă muntele
ca o turmă de oi, ești marea

în adincul căreia pescarii aruncă
năvoadele grele și le scot apoi
încărcate cu pești argintii,
ești ploile care hrănesc roditorul pămînt.

Tu ești o bucată de soare
ce și-a făcut cuib,
ca o pasăre, în inima oamenilor,
ca să le arate drumul cel bun.

Constantin Nisipeanu

ÎNALTA ROSTIRE

Un sistem complex, de o reală vigoare politică și socială, acela în care se îmbină teoria și practica valorilor, echilibrul – altfel spus – dintre ceea ce se gîndește cu necesitate și orizontul către care se aspiră și mijlocul sau suita de mijloace și forme concrete prin care se organizează înfăptuirea ideilor, a scopurilor și obiectivelor stabilite – iată cum ar putea fi caracterizat ansamblul preocupărilor actuale ale societății noastre, mersul nostru ascendent, procesul edificării operei de progres și civilizație socialistă. Iar dacă ar fi să dăm și un punct de reper pentru întreg acest sistem, atunci, de bună seamă că nu trebuie să ne deplasăm cu prea mult timp în urmă, ci către pragul atît de contemporan și substanțial înscris în biografia noastră, Congresul al IX-lea al partidului, momentul inaugural cînd odată cu țara și odată, cu lumea însăși în care ne situăm, ne-am pus și continuăm să ne punem probleme noi, legate de propria noastră experiență, de propriile noastre cerințe și posibilități. De atunci, în spațiul dintre congrese, a intervenit practica și, în consecință, bilanțul concret ca atare pe care îl susțin conferințele naționale ale partidului.

Sintem într-un astfel de moment, în cumpăna de orizont care se înclină între faptele și situația noastră de după cel de-al XII-lea Congres al P.C.R. și conturul – care se întrevede deja, sint multiple și semnificative accente și mutații în acest sens – al etapei prin care România este călăuzită și inspirată totodată să atingă pe mai departe parametrii unei certe și armonioase dezvoltări, să se înscrie adică în rîndul țărilor cu dezvoltare medie, pornind de la țară socialistă în curs de dezvoltare. Și aceasta, se știe, în condițiile cînd în lume au survenit probleme legate de criza economică și energetică, de acumularea de arme nimicitoare și practici inechitabile între relațiile dintre țări și popoare, de alte aspecte ale existenței contemporane care stînjenesc bunul climat al cooperării și înțelegerii, al păcii văzute și înțelese ca o condiție vitală a progresului și civilizației.

Pe acest fond problematic, România și-a continuat propria sa politică și propriul său drum, dezvoltînd și afirmînd un model economic viabil, cu implicații asupra muncii și vieții fiecăruia, asupra capacității și vocației constructive ale întregii națiuni care și-a descoperit în acest răstimp mari resurse de efort și inițiativă. Conferința Națională a P.C.R., cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, celelalte documente care au fost adoptate prezintă pe larg tabloul actualei etape și dimensionează, la scara următorilor ani, obiectivele de fond asupra cărora poporul, toți fiii patriei își vor concentra întreaga inspirație și putere de dăruire pentru a materializa, sub semnul unei noi calități, al unei noi componențe linia de efort și conduită care să ne facă apți de un nou orizont, superior, al existenței.

Acest an, anul unui eveniment major așadar, și al celei de a 35-a aniversări a Republicii ne ilustrează cît se poate de revelator în datele și preocupările noastre esențiale. Un argument esențial îl avem în însăși activitatea desfășurată la nivelul cel mai înalt, în exemplul mereu profund și înnoitor pe care îl imprimă muncii și vieții secretarul general al partidului, președintele țării. Nu există practic domeniu de referință umană sau problemă care vizează prezentul și viitorul, o categorie sau alta socială în care impulsul și suflul creator ale demersurilor președintelui să nu se resimtă la modul eficace al transformării cuvîntului în faptă și al faptei înseși care să ateste o conștiință politică nouă, revoluționară, înaintată. In acest cadru își găsesc un cuprinzător relief și cultura și arta, ca mijloace specifice sensibile de un deosebit interes și o deosebită importanță în activitatea de formare a omului nou, a universului său de idei.

Condiția culturii și artei a cunoscut ea însăși o profundă motivare politică și patriotică, în consens cu marile valori ale tradiției, ale moștenirii culturale și ambianța, climatul și democratismul orînduirii, ale societății noastre, o societate deopotrivă a muncii și a creației, a efortului, a in-

vestiției de talent și inteligență, a culturii. Festivalul național „Cîntarea României" – o inițiativă de asemenea a secretarului general al partidului – a pus cu putere în evidență talentul și forța creatoare specifice poporului nostru și asigură un larg cadru de manifestare tuturor manifestărilor și aptitudinilor artistice și științifice, antrenează și susține în succesivele și popularele sale ediții mase largi de participanți din toate categoriile sociale.

Cadru generos de împlinire a aptitudinilor, acest festival este și o vie oglindă totodată a felului cum muncesc și crează în România, în strînsă unitate și dăruire toți cei ce alcătuiesc aici marea familie a poporului nostru, români, maghiari, germani și de alte naționalități. El este emblema de spirit prin care ieșim în contemporaneitate cu toată încărcătura anilor de creație socialistă și toată zestrea noastră materială și spirituală, genericul sub care, așa cum însuși secretarul general al partidului ne-o cerea, **„întreaga activitatea politico-educativă și cultural-artistică să dezvolte și mai puternic spiritul de răspundere, hotărîrea maselor, a întregului popor de a înfăptui neabătut Programul partidului, politica internă și externă a României socialiste. Să facem astfel încît activitatea ideologică, politico-educativă să se transforme într-o puternică forță care să determine dezvoltarea și mai puternică a societății noastre socialiste, ridicarea pe noi trepte de civilizație a poporului nostru, întărirea și mai puternică a independenței și suveranității României".** Izvorăsc de aici norme și semnificații care se referă implicit și la fenomenul cultural artistic contemporan, de la conținutul și profunzimea demersului artistic și pînă la expresia pe care acesta o îmbracă, la limbajul pe care îl consacră și prin care se adresează conștiinței. Cultivarea limbii române, tezaurul nostru cel mai de preț, cunoașterea și prețuirea istoriei, ilustrarea marilor momente ale luptei poporului pentru independență și libertate, pentru apărarea ființei înseși a țării, relevarea muncii și vieții de azi, a epopeii construc-

ției socialismului sînt tot atîtea repere și nobile datorii care plasează opera de artă și creatorul ei într-un permanent cerc de interes și atenție.

Prin definiție, democratismul culturii înseamnă și o multilateralitate de orizonturi care emană și comunică între ele, pe fondul general al creației, al locului și rolului acesteia în societate, în consens cu obiectivele proprii dezvoltării noastre socialiste. Ceea ce angajează plenar atît efortul individual cît și pe acela colectiv al factorilor instituționali și pe acela al mijloacelor prin care, odată cu construcția amplă a noii societăți, se sondează și zonele cele mai adinci ale sensibilității umane și se descoperă noi energii creatoare, se prefigurează o nouă conștiință, se formează un nou om. Această multilateralitate de orizonturi constituie azi un act de o evidență mai mult decît socială, ea ține în primul rînd de baza materială a culturii și educației, dar nu în ultimă instanță ține și de lărgirea permanentă a cadrului de afirmare a personalității umane, de programul ideologic prin care partidul nostru urmărește cu consecvență construcția acestei personalități și, în consecință, amplitudinea vocației sale, manifestarea într-un plan superior, după criteriile unei noi calități, a aptitudinilor creatoare.

O sursă inepuizabilă în această privință și un permanent univers de referință îl constituie propria noastră realitate, **izvorul veșnic viu** cum metaforic îl numește tovarășul Nicolae Ceaușescu ! **Avem nevoie,** spunea, **de poezie, de muzică, de lucrări plastice care să redea realitatea, viața, să imortalizeze munca și creația eroică a poporului nostru. Literatura, muzica, arta trebuie să constituie o parte componentă a marilor epopei ale poporului nostru, constructor conștient al socialismului și comunismului, să dea noi dimensiuni și o mare perspectivă poporului nostru.** E hotărît lucru că prin asemenea nobile îndemnuri și orientări cultura și arta românească se definesc la dimensiunea tradiției și la tensiunea problematicii actualei etape, în spiritul cît se poate de fertil al marilor sale răspunderi, în scopul aprofundării mesajului revoluționar și patriotic al creației. Solidar și responsabil, pasionant și profund, demersul individual respiră în acest fel un patos național. Criteriile creației au un făgaș unic, acela al valorii, ele pornesc de la om, de la realitățile și aspirațiile sale și se întorc la lumina propriei sale edificări de conștiință într-un spațiu în care intră deopotrivă și știința și arta, și munca pentru înfăptuirea condiției noastre de progres și civilizație. Democratismul însuși al culturii implică toate acestea și au ca punct de referință suita tuturor valorilor materiale și spirituale de care este legată existența socială. În această ordine, deosebit de importantă este precizarea secretarului general al partidului conform căreia limba și literatura română, istoria unică a poporului nu reprezintă doar obiecte de studiu sau de exercițiu al memoriei, ci fondul însuși al identității noastre materiale și spirituale, permanenta noastră biografie, actul nostru de naștere, suprem. Viziunea de aici atinge și dezvoltă însuși specificul național al culturii și ne încarcă de noblețea unei covîrșitoare răspunderi.

Literatura, cultura și arta au intrat totdeauna în rezonanță cu actul și evenimentul istoric, puterea de emoție și de comunicare a uneia a emanat de la tensiunea și vibrația celeilalte, semnificațiile și durata istoriei, ale faptului de viață concret și esențial au intrat în lungimea de undă a rostirii și perpetuării prin cultură și artă. Un astfel de moment viu, de ridicare la cota unei ample deliberări și răspunderi îl constituie conferința națională a P.C.R.. Puterea sa de semnificație se alătură aceleia care decurge din sărbătorirea a treizeci și cinci de ani de la crearea Republicii. Și intrăm astfel într-un nou an în care aniversarea zilei de naștere a președintelui întrunește, în buna cinstire și prețuire românească, un jubiliar omagiu pe care țara îl aduce conducătorului său, eroul și fiul cel mai iubit.

Luceafărul

Partid

Candoarea mi-a-nflorit în ochi definitiv
Cu-ntiiul plîns în curtea școlii sub
castani,
Cînd clasa mea primea cravata roșie
festiv,
Și suferearn respinsă grav de colectiv
Că nu-mplinisem încă nouă ani.
Candoarea mi-a crescut de-atuncea
dureros,

Cu brațul ridicat deasupra frunții mult,
Simbolizînd că viața-mi fi-va socotită
mai prejos
Decît tulburătorul luptelor tumult,
Că niciodată n-o să mă separ orgolios
De imnul colectiv și luminos.

Candoarea scrijelată de mîna ta lucid
În ochii mei, dramatic deschiși spre
mîna ta,
Oricîte mîluri s-ar sedimenta,
Nu-mi vor putea-o șterge. Candoarea
ca un zid
Va măsura maturitatea mea, Partid.

Ana Blandiana

Vasile Dobrian : „Greva"

50 DE ANI DE LA EROICELE LUPTE ALE CEFERIŞTILOR

ALEXANDRU SAHIA

Ultimul act din procesul ceferiştilor

treizeci de zile în şir, procesul celor opt muncitori de fabrică, acuzaţi de rebeliune şi asasinat, s-a desfăşurat anevoios, încîlcit şi strîmb în faţa unui consiliu de război, într-o săliţă îngustă şi într-un oraş mototolit, sterp — dar cu zeci de milionari : Craiova, oraşul banilor.

De-o sută douăzeci de ori, cei opt acuzaţi în lanţuri grele şi cu lacăte uriaşe la miini au defilat pe străzile amorţite ale acestei urbe atît de absente.

Dar zilele s-au desfăşurat aşa cum s-au desfăşurat, au trecut una după alta — pînă la ultima noapte.

Toate zilele de pînă atunci au fost pline de soare, cu soare mult, o năvală de lumină bogată care pătrundea prin ferestrele mărunte ale sălii de judecată, mîngîind frunţile acuzaţilor.

În faţa geamurilor îşi înălţau trupurile nenumăraţi tei puternici şi verzi. Prin crengile lor ochii acuzaţilor au alergat înnebuniţi, dornici de aer şi mirosul crud al verdeţii.

Glasul vrăbiilor s-a auzit incontinuu, enervat, spărgînd liniştea oficială şi cu epoleţi.

Doi fluturi albi şi-au ros aripile una de alta, într-un zgomot al solzilor de argint.

Au pătruns în sala consiliului şi au fîlfîit ca două pete de viaţă peste capetele acuzaţilor.

Toţi opt i-au urmărit cu înfrigurare şi şi-au încleştat braţele pe piept într-o încordare voită, pentru ca nu cumva, dintr-o mişcare necugetată să-şi întindă miinile — cu urmele ruginii lanţurilor — după fluturii liberi şi atît de albi.

Nopţile au fost, de asemenea, senine şi pline de pace.

Aşa au fost douăzeci şi nouă de nopţi. Numai cea din urmă, a treizecea, a fost neagră şi plină de prevestiri. Prin ferestrele întredeschise n-a mai pătruns răcoarea unei nopţi senine, ci întunericul şi bubuiturile unui cer negru.

Ploua. Se auzea răpăitul sacadat al picăturilor cum cădeau peste acoperişul de tablă al consiliului. Aşa a fost ultima noapte a procesului incidentelor de la Griviţa.

În sala mică, cît o grădiniţă de copii, venise lume multă din oraş, curioşii, cu pardesiurile de ploaie şi cu umbrele, cu bomboane de mentă în buzunare, să poată rezista pînă la sentinţă.

Apăsa în noaptea aceea ceva, ca o pînză cenuşie, grea, sufocînd şi oamenii şi lucrurile.

Fiecare spectator se mişca cu teamă privind înfrigurat către boxa acuzaţilor — în care stăteau fixe opt figuri de fontă, nepătate de emoţie.

Umăr lîngă umăr — ei s-au legat în lanţ — formînd o locomotivă cu ochi de jăratec gata de goană, dar înfundaţi în pămînt, cu roţile împiedicate.

. . . .

În urmă a sunat clopoţelul şi dezbaterile celor treizeci de zile au fost declarate închise. Acuzaţii au fost scoşi afară şi consiliul s-a retras în deliberare.

Deliberarea a durat două ore.

Între timp, becurile electrice s-au stins, şi peste noi a venit dimineaţa.

Neaşteptat, uşa s-a deschis brusc — şi în sală a pătruns consiliul.

Vreme de aproape o jumătate de oră, preşedintele a cetit cele 106 întrebări, la care, cu unanimitate de voturi, consiliul a răspunse da.

În spatele celor opt acuzaţi s-au aruncat optzeci şi ceva de ani.

Patru goarne tari au spart deodată tăcerea — sfărîmînd-o în ţăndări de gheaţă. Sunau gorniştii cazărmii deşteptarea şi se începea o zi nouă de muncă.

La porţile Consiliului de Război, în ploaie, soţiile acuzaţilor, îmbrobodite cu barişuri, au aşteptat toată noaptea sentinţa.

De multe ori, printre mărgelele de apă, în păienjenişul gîndurilor, şi-au văzut bărbaţii strecurîndu-se pe lîngă colţul cazărmii — şi înaintînd către ele — liberi...

Nu i-au văzut însă decît mai tîrziu, dar tot în lanţuri, cu rînduri duble de soldaţi — înaintînd prin inima Craiovei — către aceeaşi închisoare...

Cuvîntul liber, 14 iulie 1934

Limba noastră

Límba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Límba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce făr de veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cîntec,
Doina dorurilor noastre,
Roiu de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pîinii,
Cînd de vînt se mişcă vara ;
În rostirea ei, bătrînii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

. . . .

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri ;
Şi cetindu-le-nşirate,
Te-nfiori adînc şi tremuri.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram şi-acasă
Veşnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfîntă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plîng şi care-o cîntă
pe la vatra lor ţăranii.

Înviaţi-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Ştergeţi slinul, mucigaiul
Al uitării-n care geme.

Strîngeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-i avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Nu veţi plînge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Şi-ţi vedea cît e de darnic
Craiul ţării Noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşia revărsată.

Al. Mateevici

75 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA

SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI

La 28 aprilie 1983 se vor împlini trei sferturi de veac de la întemeierea breslei scriitoricești. La 28 aprilie 1908, într-adevăr, într-o încăpere a fostei berării „Wilhelm" de pe strada Edgar Quinet din București, un grup de poeți și prozatori au hotărît să înființeze „Societatea Scriitorilor Români".

Este necesar să fie reținută data respectivă tocmai pentru că, ulterior, unii istorici literari au dat anul **1909** și nu **1908** ca fiind cel just pentru întemeierea societății, ignorind ori ocolind cu bună știință adevărul.

Dar cum anume se poate dovedi precizarea de mai sus ? Firește, cu acte ce nu pot fi puse nici un moment la îndoială. În ce mă privește, pot arăta că prin 1967, l-am intîlnit cu totul întîmplător, în comuna Șuletea, județul Vaslui, pe Virgil Caraivan, intîiul casier al S.S.R. El era unul dintre puținii supraviețuitori ai primului comitet, fiindcă la București mai trăia atunci doar N. Dunăreanu care fusese membru fondator al societății (Al. Cazaban care, de asemenea, trăia, fiind decanul de vîrstă al scriitorilor, participase la constituirea celui de-al doilea comitet, în 1909. Eram sigur că la Virgil Caraivan se mai găseau acte importante legate de istoricul S.S.R., dar cînd i-am solicitat mi-a răspuns laconic : „Îți voi trimite grabnic cel mai edificator document posibil care atestă data reală a înființării societății noastre".

„Despre ce este vorba ?" l-am întrebat curios. „Ai să vezi, îți voi expedia «actul respectiv», recomandat".

Și într-adevăr, Virgil Caraivan mi-a trimis, în scurtă vreme, cu o banderolă, o broșură cu coperte roz intitulată **Cînd a fost întemeiată „Societatea scriitorilor români"**, autorul broșurii fiind el insuși, și precizind că era vorba, de fapt, de un extras, revăzut și adăugit, din revista „Răzeșul", anul I, februarie, 1926.

Broșura avea în mijlocul coperții un portret al lui Cincinat Pavelescu, purtînd pe cap pălărie de pai, potrivit modei timpului, guler „Tache Ionescu", iar în mîna dreaptă un baston, deși arăta să nu fi avut mai mult ca 30—40 de ani ! Lucrarea fusese tipărită la „Atelierele grafice «N. Peiu»" din Bîrlad, în 1939, în mijloc (paginele 13—14) reproducînd și o scrisoare autografă a lui Cincinat Pavelescu către Virgil Caraivan.

Se poate pune însă întrebarea : n-au existat și înainte de 1908 încercări de reunire a scriitorilor în vreo grupare organizată ? Ba da ! În preajma revoluției de la 1848, luase ființă „Asociația literară a României". După 18 ani, în 1866, se înființase „Societatea literară română". În 1888, o alta cu titlul „România literară", care, între altele, își propunea „culegerea și cultivarea limbii, încît să se ajungă la o unitate de limbă literară". La 17 aprilie 1904, Adunarea deputaților și senatul votaseră o lege prin care recunoșteau calitatea de persoană juridică și morală „Societății române de literatură și artă" din București.

Aceste ultime date au fost depistate de scriitorul Adrian Costa într-un studiu publicat în revista „Limbă și literatură", vol. XXIII, în 1969, cercetind „Monitorul Oficial" din 26 mai 1904. Societatea respectivă n-a durat însă deoarece ii admisese ca membri și pe... gravori, desenatori și chiar pe editori !

Aceasta era situația cînd Ilarie Chendi arăta în volumul **Impresii** (București, 1908, pag. 135)

DIN VIAȚA S.S.R.

După o încercare a lui N. Pătrașcu de a se crea o organizație proprie a scriitorilor (1904) se trece la fapte în 1908.

Din diferite motive pendinte de spiritul organizatorilor, de factori negativi inerenți aproape tuturor începuturilor cît și de o polemică iscată cu privire la încadrarea criticilor în Societate, alături de poeți și prozatori, activitatea a trenat. S-au mai ținut cîteva ședințe, ultima la 26.X.1908, și atît. În anul următor, 1909, datorită tot lui Emil Gârleanu, scriitorii, mai ales cei tineri la acea vreme, se întîlnesc din nou la 2 septembrie, la Liceul Lazăr din București și reanimează Societatea alegînd un comitet a cărui activitate impune S.S.R.-ul ca organizație profesională a scriitorilor. Primul Comitet activ al S.S.R.-ului avea următoarea componență : președinte — M. Sadoveanu ; vicepreședinte — D. Anghel ; secretar-bibliotecar — Em. Gârleanu ; cenzori — E. Lovinescu și Cincinat Pavelescu ; membri — A. Stavri, O. Goga, Șt.O. Iosif, Ilarie Chendi, Ion Minulescu

că „...prin cafenele, scriitorii de talent încă mai dădeau roată în jurul meselor, aşteptînd timpuri mai bune". Fapt confirmat şi de N. Dunăreanu — care mi-a fost bun prieten — ultimul dintre supravieţuitorii membrilor fondatori ai S.S.R. din 1908, care în volumul **Oameni şi fapte**, Bucureşti, 1961, pag. 238, sublinia : „Scriitorii... erau socotiţi fiinţe de prisos ! Neluaţi în seamă de nimeni, trăiau ca vai de ei, în cea mai neagră mizerie". Ulterior, mulţi prozatori — Victor Ion Popa, Emil Gîrleanu, Gh. Vrabie, Dumitru Teleor etc. — au evidenţiat toate acestea, insistînd asupra necesităţii înfiinţării pe baze trainice a unei societăţi a scriitorilor.

Virgil Caraivan, care îşi propusese a stabili conform documentelor „Cînd a fost întemeiată «Societatea Scriitorilor Români»", nu era un publicist oarecare. El se dovedise un autor fecund şi divers, autor de studii psihologice, folclorice, schiţe şi povestiri, traduceri, unele apărute în fosta serie a „Bibliotecii pentru toţi" (nr. 365, 625, 752).

Dar ce anume preciza Virgil Caraivan în broşura amintită ? În primul rînd, că încă din 1914, Emil Gîrleanu publicase în revista „Proza", nr. 2, din 15 februarie, următoarele : „Răsfoind hîrtiile mele am dat peste un act care m-a lăsat cu totul surprins crezîndu-l pierdut odată cu celelalte ale S.S.R. în dezastrul (incendiul) magazinului Luvru (unde se afla şi apartamentul lui D. Anghel, cu numeroase documente ale societăţii). Găsirea acestui act îşi are o deosebită însemnătate pentru istoricul Societăţii. Prin el se face dreptate şi acelor adevăraţi iniţiatori ai întemeierii unei societăţi a publiciştilor, pînă atunci cuvîntul **scriitor** fiind hărăzit numai copiştilor de pe la autorităţi. Cel care a stăruit să redăm cuvîntului adevărata lui menire a fost cel ce aşterne aceste rînduri, şi ţin minte cîtă luptă am avut chiar cu colegii mei din comitetul de atunci care se opriseră la cuvîntul «literat». S-ar fi numit atunci «Societatea literaţilor români» ! La urmă, am primit cu toţii titlul pe care societatea îl are astăzi, şi cuvîntul a prins — ba chiar a prea prins ! Toţi sîntem scriitori români ! Actul e scris în întregime de neuitatul poet Şt. O Iosif şi-l dau întocmai cum a fost redactat. Iată-l : **Proces Verbal** : Subsem-

naţii, adunîndu-ne, astăzi, 28 aprilie 1908, pentru a întemeia «Societatea Scriitorilor Români» am votat alăturatele statute şi am ales următorul comitet : I. Adam, D. Anghel, I. A. Basarabescu, Al. Brătescu-Voineşti, Virgil Caraivan, I. Ciocîrlan, L. Dauş, N. Dunăreanu, Al. G. Florescu, Emil Gîrleanu, G. Ranetti, A. Gorovei, Şt. O. Iosif, G. Murnu, D. Nanu, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, A. Stavri, G. Sylvan, din care au fost proclamaţi : **Preşedinte** — Cincinat Pavelescu ; **Vicepreşedinţi** — G. Ranetti, D. Anghel ; **cenzori** — C. Sandu-Aldea, M. Sadoveanu ; **questori** — I. Adam, G. Murnu ; **secretari** — Em. Gîrleanu, L. Dauş ; **bibliotecar** — Şt. O. Iosif ; **casier** — Virgil Caraivan.

Drept care am încheiat acest proces verbal. Iscăliţi : Cincinat Pavelescu, I. Adam, Virgil Caraivan, Emil Gîrleanu, Ludovic Dauş, D. Anghel, C. Sandu-Aldea, Şt. O. Iosif".

Acest act a fost investit în a doua şedinţă cu ştampila societăţii care avea inscripţia „«**Societatea Scriitorilor Români. Întemeiată la 28 aprilie 1908, Bucureşti**". Ştampila fusese realizată de gravorul Leon Maurer, str. Carol nr. 10, la 4 mai 1908, care eliberase şi o copie a facturii pe numele S.S.R.

Mai departe, Gîrleanu afirma că la alcătuirea statutelor s-ar fi folosit de către Ilarie Chendi cele ale societăţii ungare „Petöfi", cu mici modificări. Dar Caraivan îl contrazice, precizînd că cel vizat nu numai că nu a participat la vreo

DIN VIAŢA S.S.R.

şi Z. Bârsan. Cu această ocazie s-a votat şi Statutul în care se menţiona :

— Numele complet al societăţii este Societatea Scriitorilor Români.

— Scopul societăţii este :

1. Apărarea drepturilor şi intereselor morale şi materiale ale scriitorilor

2. Ajutorarea prin împrumut a societarilor întovărăşiţi

3. Ajutorarea văduvelor şi copiilor orfani ai scriitorilor

4. Ajutorarea scriitorilor tineri şi de talent

— Mijloacele societăţii sînt : conferinţe, şezători literare, reprezentaţii dramatice, serbări populare, redactarea unui buletin

— Membrii sînt : activi, de onoare şi donatori. Membrii activi plătesc o cotizaţie de 2 lei pe lună şi o taxă de înscriere de 10 lei. Membrii donatori sînt cei care se înscriu cu cel puţin 200 de lei.

— Conducerea societăţii : un preşedinte, un vicepreşedinte, 7 membri în comitet, un secretar, un bibliotecar, un casier.

● În decursul celor 41 de ani de existenţă 1908—1949), S.S.R.-ul a avut 11 preşedinţi, unii dintre ei primind investituri de mai multe ori : Cincinat Pavelescu (1908—1909), Mihail Sadoveanu (1909—1911, 1917—1919, 1923—1924), Emil Gârleanu (1911—1912), Mihail Dragomirescu (1912—1914 şi 1919—1921), G. Diamandy 1914—1916), Duiliu Zamfirescu), (1916—1917), Corneliu Moldovanu (1921—1923 şi 1932—1936), Octavian Goga (1924—1925), Liviu Rebreanu (1925—1932), N.M. Condiescu (1936—1939), N.I. Herescu (1939—1944), Victor Eftimiu 1944—1948) şi Zaharia Stancu (1948—1949). Primii secretari ai S.S.R.-ului au fost Emil Gârleanu şi Ludovic Dauş 1908—1909), iar ultimii Mihail Celarianu, azi în vîrstă de 90 de ani (n. 30.VII.1893, Bucureşti) şi G.T. Niculescu-Verona, azi în vîrstă de 99 (n. 15.XII.1884, Bucureşti).

● În decursul timpului numărul membrilor S.S.R. a fluctuat de la an la an : în anul înfiinţării au fost 47 de membri fondatori ; în anul 1916 Societatea avea 106 membri şi un buget de 44 000 lei ; în anul 1925 erau 155 membri activi iar în anii 1927—1928 Societatea îi avea ca membri de onoare pe Ovid Densusianu, D. Gusti, Pan Halippa, N. Iorga, Al. Lepădatu, Iacob Negruzzi, I. Nistor, Ion Petrovici şi Elena Văcă-

ședință în 1908, dar nici nu i s-a propus să intre în comitet, el fiind **împotriva** înființării societății și prin presă.

Posedind încă statutele în anul în care scrisese broșura, ca și un extras din „Regulamentul interior" [1], Caraivan arată că acestea au fost realizate după cele ale „Societății scriitorilor francezi", folosindu-se și de cele ale „Societății generale a artiștilor din România — pictori, sculptori, gravori și arhitecți" (fondată la 24 ianuarie 1908). Una din ciornele statutelor fusese scrisă chiar de V. Caraivan, cu modificări și unele completări, pe zece pagini și, în anul 1939, aceste ciorne se aflau, de asemenea, în posesia autorului broșurii. De altfel, în ziarul „Viitorul", condus pe atunci de C. Alimăneștianu, I. G. Duca și C. Banu — din fracțiunea stîngei liberale (în redacția căreia lucrau Ion Minulescu, Ioan Adam, I. U. Soricu și alții) — Caraivan scrisese în nr. 30 din 4 decembrie 1907 un articol-foileton intitulat „Scriitorii noștri tineri" în care îndemna la unire și solidaritate, subliniind talentele ce se iveau și operele valoroase, dar atacînd „boala discordiei și a neînțelegerilor" ce încă existau între unii scriitori.

„A fost un îndemn la unire — sublinia Caraivan — făcut de un om prin însăși personalitatea sa cu totul superioară, era desenat să călăuzească pașii celor ce cu dragă inimă își dăduseră mina să lucreze în tovărășie pentru propășirea literaturii românești" (era vorba de N. Iorga, n.n.).

Articolul lui Caraivan se încheia astfel: „Scriind aceste rînduri de îndemn, m-am gîndit numai la reputațiile sănătoase și bine stabilite, m-am gîndit la acei tineri care prin muncă și merit și-au cîștigat un loc în numărul acelora ce reprezintă, cu destulă temeinicie azi, literatura noastră tînără".

Este necesar de precizat că prima consfătuire oficială a celor ce intenționau să înființeze „Societatea" avusese loc în ziua de 13 martie 1908 ora 21, cînd s-a și ales acolo, în odăița berăriei „Wilhelm", o comisie provizorie care să lucreze la elaborarea statutelor (Cincinat Pavelescu fiind acela care adusese „Statutes de la société

rescu ; în anul 1932 bugetul S.S.R.-ului era de 576 000 lei, iar în anul 1933 Societatea număra 190 membri ; în 1939 — 237 membri ; în anul 1941 S.S.R.-ul avea un buget de 6 300 000 lei ; în 1943 — 263 membri, iar în 1945 — 248 membri. De-a lungul anilor au fost alocate importante sume de bani pentru premiile literare precum și pentru pensii acordate soțiilor de scriitori (Macedonsky, Chendi, Gârleanu, Coșbuc etc.), copiilor acestora, printre care minorii lui Barbu Nemțeanu, precum și unor scriitori în vîrstă sau bolnavi : Maria Cunțan, Artur Enășescu ș.a.

● În cei 41 de ani de existență, pentru propagarea literaturii vremii respective cît și pentru a se susține material, S.S.R.-ul a organizat numeroase serbări, omagieri de scriitori, pelerinaje, spectacole, precum și șezători literare. Primele șezători literare au fost organizate în noiembrie 1909 la Galați, Buzău și Piatra Neamț. În lunile ianuarie-februarie 1910 s-au organizat șezători în Transilvania și Bucovina, cele mai reușite, din cîte relatează presa vremii, au fost cele de la Cîmpulung Moldovenesc și Rădăuți (3 și 6 ianuarie 1910). La șezători participau, în acea vreme, de regulă : Minulescu, D. Anghel, O. Goga, Em. Gârleanu,

HRONIC

EMINESCIANA

— Aprilie 1883 — a la Viena primul Almanah al societății studențești social-literare „România jună" din Viena, în care este inserat pentru prima dată poemul **Luceafărul** de Mihai Eminescu. În luna august a aceluiași an poemul este publicat și în „Convorbiri literare".

— 24.IV.1883 — apare în „Familia" poemul **S-a dus amorul...**

— 15.V.1883 — apare în „Familia" poemul **Cînd amintirile...**

— 5.VI.1883 — sosit la Iași pentru a participa la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare, Eminescu citește, pentru prima dată la Junimea, **Doina**.

— 5.VI.1883 — apare în „Familia" poemul **Adio.**

— 28.VI.1883 — Eminescu se îmbolnăvește, și Maiorescu îl internează la Sanatoriul dr. Șuțu din București.

— 17.VII.1883 — apare în „Familia" poemul **Ce e amorul...**

— 28. VIII. 1883 — a apărut „Familia" poezia **Pe lîngă plopii fără soț.**

— 28.VII.1883 — a apărut în „Familia" poemul **Și dacă...**

La hotarul dintre anii 1883/1884 a apărut primul volum de **Poezii** de Mihai Eminescu, ediție și prefață (datată 21.XII.1883) de Titu Maiorescu. Pe copertă este trecut 1884.

● Au apărut periodicele :

— „Dacia viitoare" (1/13 II — 15/27 IV 1883 la Paris, apoi, pînă la 15/27 VIII 1883 la Bruxelles), editată de studenții revoluționari români din Paris.

— „Emanciparea" (15/27 IV — 15/27 VIII 1883), bilunar, la București.

● Repertoriul bibliografic 1883 (selectiv)

— Simion Florea Marian (1847—1907) publică **Ornitologia poporană română** (2 vol.), iar :

— M. Gaster (1856—1939) — **Literatura populară română**

— Const. Mille (1861—1927) — **Versuri** (scrise între anii 1878—1883)

— Duiliu Zamfirescu (1858—1922) — **Fără titlu** (versuri și nuvele)

— G. Coșbuc (1866—1918) publică primele poezii în revista

des gens de letres" din Paris, societate ce fusese înființată la 10 decembrie 1891).

Interesant e și amănuntul că se hotărîse ca în „societate" „să nu pătrundă nici un critic", fapt care-l determinase într-adevăr pe Ilarie Chendi să publice un articol fulminant în revista „Viața literară și artistică", anul III, nr. 12 din 23 martie 1908, articol intitulat „Fără critici !", în care îi ataca pe cei care se împotriviseră.

Întrunirile societății, după constituirea de la 28 aprilie 1908, se țineau săptămînal. Dar cînd trebuia, totuși, anunțat vre-un comunicat urgent, erau folosite ziarele vremii.

Cum odaia berăriei „Wilhelm" devenise necorespunzătoare, ședințele ulterioare s-au desfășurat (în continuare) în sala de conferințe a Institutului de arte grafice „Minerva", pusă la dispoziție de G. Filip, iar alteori în sala Seminarului pedagogic.

La 4 mai 1908, s-a hotărît organizarea unei mari șezători literare la Ateneul Român și închirierea unui local propriu. La 18 mai, la o grădină populară de pe strada Șerban Vodă s-a inițiat o adunare — de fapt o masă colegială — la care au participat, între alții, Cincinat Pavelescu, D. Anghel, Șt. O. Iosif, Em. Gîrleanu, N. Dunăreanu, Corneliu Moldovanu, C. Sandu-Aldea, Ion Dragoslav... Costul mesei, în valoare de 17 lei, a fost plătit din... casieria societății, participanții dovedindu-se prea „subțiri" la pungă !

Dar de unde își procura fondurile noua societate, de vreme ce membrii ei erau atît de nevoiași ?

Printre scrisorile publicate de Virgil Caraivan, una chiar autografă — cum am arătat mai sus — are următorul conținut : „Scumpe Caraivan. Ți-am trimis 80 de lei. Prima sumă încasată pentru societatea noastră. Am luat de la Florescu 100, și ceva mai mult, l-am decis să rămînă în comitet ! Dar am pledat ! Fiind cam în mizerie, am oprit 7 lei de la pecetie și 13 ca să-mi plătesc drumul la Slănic (unde Cincinat funcționa, probabil, atunci ca magistrat, n.n.). Dar ți-i voi restitui la venirea mea. Vezi dar că lucrurile merg bine. Lucrați însă la statute

„Ziua cărții" înainte de război, la București.

și regulament și aranjați ceva. Eu sunt cu totul al vostru și în special al tău. Dă-i lui Florescu tu o chitanță de 100 lei. Nu uita ! Cincinat".

★

Dar iată că prin 1975, cînd îl vizitam aproape săptămînal pe Mihail Celarianu, acesta mi-a dăruit mai multe numere din Buletinul „Societății Scriitorilor Români", care începuse să fie publicat încă din 1912.

Ele cuprindeau lista membrilor comitetului societății pe anul respectiv, cu funcțiile deținute. Și la 2 septembrie 1909, cînd se înființase cel de-al doilea comitet, punîndu-se baze mai temeinice societății (președinte fiind ales atunci M. Sadoveanu) se discutase problema editării unui asemenea buletin, dar mijloacele materiale lipsiseră. În continuare, fiecare buletin includea o dare de seamă asupra activității comitetului,

DIN VIAȚA S.S.R.

M. Sadoveanu, Șt. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Zaharia Bârsan și Ilarie Chendi. Amintindu-și de una dintre aceste șezători, în 1913, la Galați, Victor Eftimiu, scrie : „iată-ne din nou la Galați, cu : G. Coșbuc, Cincinat, Petre Locusteanu, Gala Galaction... Era să se dărîme sala din Galați, atîtea aplauze a dezlănțuit apariția lui Coșbuc". Șezătorile au continuat și după primul război mondial. Cele mai multe au fost organizate în timpul președenției lui Liviu Rebreanu. Numai în perioada octombrie 1928 — ianuarie 1929, au fost organizate 24 de șezători. De acum, pe lîngă Rebreanu, Goga, Minulescu, Eftimiu și alții, o nouă pleiadă de scriitori, tineri, participa la șezători, printre aceștia aflîndu-se Ionel Teodoreanu, Al. Philippide, Zaharia Stancu, Anișoara Odeanu, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Ion Th. Ilea, Teodor Al. Munteanu, etc.

● În timpul războiului pentru întregire, din anii 1916—1918, scriitorii, glasul și inima neamului, și-au adus contribuția la victoria armatei române nu numai prin scris. Unii dintre ei au participat direct la lupte. Suferințele lor și ale poporului întreg au fost descrise în opere publicate după război. G. Topîrceanu și Iosif Nădejde, au luptat la Turtucaia fiind luați prizonieri. Camil Petrescu, Gheorghe Brăescu și Perpessicius au fost răniți în lupte și apoi și-au purtat întreaga viață invaliditatea. Alți scriitori au căzut eroic pe cîmpul de luptă : Mihai Săulescu (n. 1888) pe frontul de la Predeal în septembrie 1916 ; prozatorul Ion Grămadă pe frontul de la Cireșoaia (27 VIII 1917) ; tînărul critic Ion Trivale (1889) pe frontul de la Zimnicea la 11.XI.1916 ; poetul Al. Mateevici la 13 august 1917 pe frontul de la Mărășești ; poetul Const. T. Stoika, pe frontul din Ardeal la 23.X. (st.v.) 1916, poetul Nicolae Vulovici, primul căzut dintre scriitori, la 8 septembrie 1916.

● Mai ales după primul război mondial S.S.R.-ul a întreținut relații cu asociațiile scriitorilor din alte țări ca Franța, Iugoslavia, Cehoslovacia, Germania, Polonia, Italia, etc., și cu numeroși scriitori străini. Dintre aceștia unii ne-au vizitat țara la invitația S.S.R.-ului : Rabindranath Tagore

prezentată de președinte, o dare de seamă financiară, premiile acordate de S.S.R pe anul precedent, proiectul de buget, lista tuturor membrilor societății, tabloul pensiilor acordate, nominal și cifric.

Firește, numai simpla trecere în revistă a importantelor probleme ridicate în dările de seamă amintite sau alte informații cuprinse în aceste prețioase documente, ar necesita un volum întreg ! Iată, de exemplu, cine erau scriitorii care au făcut parte din comitetul S.S.R. condus de Victor Eftimiu : N. D. Cocea, Hortensia Papadat-Bengescu, Perpessicius, Lucia Demetrius, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Mihail Celarianu, Cicerone Theodorescu, Cezar Petrescu și Al. Cazaban.

Din alte comitete însă, nu lipsiseră personalități ale literaturii noastre ca Mircea Eliade, Ion Marin Sadoveanu, Ion Minulescu, Tudor Vianu, George Mihail Zamfirescu, Ion Pillat, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu etc.

Printre premiile acordate s-au numărat cele repartizate cu adevărat celor mai nevoiași. În 1934, de exemplu, primeau cîte 2 000 lei lunar G. Bacovia și Artur Enășescu, în 1935 soțiile unor scriitori decedați : Ion Slavici, Ilarie Chendi, Gib Mihăescu. În 1937, erau pensionați de S.S.R. Caton Theodorian, V. Demetrius, Eug. Boureanu, Elena Farago, Margareta Panait Istrati ș. a.

Interesant e și amănuntul că dacă în 1934, S.S.R. număra 200 de membri, în 1935, 205, în 1937 acest număr ajunsese la 241, ca în 1939 să scadă la 237 și să ajungă în 1944, la 248 !

Al. Raicu

---

[1]) La 16 septembrie 1909, deci după două săptămîni de la constituirea celui de-al doilea comitet al S.S.R., condus de M. Sadoveanu, acesta i-a trimis o scrisoare (publicată și ea) lui Caraivan, în care atesta primirea gestiunii și o „dovadă" în care preciza că „D-l Virgil Caraivan, fost casier al «Societății Scriitorilor Români», mi-a predat azi, 4 februarie 1910, socotelile". Deci, Sadoveanu recunoștea că existase încă un comitet și, firește, încă un casier, înaintea comitetului constituit în 1909.

(1927), André Maurois (1930), Paul Morand (1931), Colette (1931), G. Duhamel (1931), ca să enumerăm numai cîțiva dintre cei mai reprezentativi. Încă din anul 1919 S.S.R.-ul îl proclamase membru de onoare pe Robert de Fleurs, care desfășurase o largă activitate pentru apărarea cauzei românești în timpul războiului de întregire.

● **Așa cum era stipulat în Statut, S.S.R.-ul a editat și un Buletin, publicație echivalentă cu niște Anale în care au fost consemnate principalele documente ale Societății (Staganizații de breaslă, și în care au fost inserate principalele documente ale Societății (Statutul, Regulamentul de funcționare, Regulamentul de funcționare, Regulamentul de acordarea premiilor, dările de seamă anuale etc.) Primul Buletin a apărut, în iunie 1916. La Biblioteca Academiei se păstrează 3 volume (seria 1916—1931), 1933—1934 și 1936—1944) sub cota PI — 4386. La hotarul dintre anii 1911/1912, S.S.R.-ul a editat cel dintîi Calendar (almanah) al scriitorilor români de pretutindeni, la care au participat cu creații literare toți membrii Societății.**

G. C.

manuscrisă „Musa someșană", foaie a Societății literare „Virtus Romana Rediviva".

● **1.I.1883 — s-a constituit societatea revistei „Literatorul" menită să susțină revista apărută în 1880. Ca președinte a fost ales V.A. Urechia, iar ca vicepreședinte Al. Macedonski.**

● **100 de ani de la nașterea (1883) scriitorilor :**

— Prozatorul Carol Ardeleanu (16.III.1883, București — 26.IX.1949)

— Memorialistul și istoricul Onisifor Ghibu (31.V.1883, Săliște, Sibiu — 31.X.1972)

— Dramaturgul și artistul G. Ciprian (Gh. Constantinescu, 5.VI.1883, Buzău — 7.V.1968, București)

— Urmuz (D. Demetrescu-Buzău, 17.III.1883, Curtea de Argeș — 23 XI 1923, București), precursor al suprarealismului și al literaturii absurdului.

— Poetul Corneliu Moldovanu (15.VIII.1883, Bîrlad — 2.IX.1952,

PRIMELE ŞEZĂTORI LITERARE

EMIL GÂRLEANU

Cînd, în ziua de 4 Septembrie 1909, ne-am văzut strînşi în sala liceului **Lazăr** din Bucureşti, nu ne venea să credem. Vra să zică, ne puteam aduna, puteam înlătura neînţelegerile, puteam potoli ambiţiile, puteam, în sfîrşit, alcătui un tot, o societate, care să aibă un scop, spre îndeplinirea căruia ne legam să luptăm cu toţii. A fost o clipă de adevărat avînt sufletesc, avînt pe care nu-l atinsese întru nimic nici chiar acele jigniri adînci, care nu veniseră de la unii oameni cărora le cerusem sprijinul. De fapt, sprijin n-am avut din partea nimănui ; tot ce-am făcut, am făcut prin însăşi puterile noastre. Fireşte, nimeni nu poate spune că „Societatea Scriitorilor **Români**" n-ar fi fost bine să cuprindă **pe toţi scriitorii români, în viaţă astăzi**. Bătrîni şi tineri, unii lîngă alţii, aşa ar fi trebuit să apară cea dintîi alcătuire a Societăţii. Decît sînt simţăminte, peste care nici unii nici alţii nu pot trece, sînt prejudecăţi, sînt atîtea lucruri care despart pe oameni între dînşii. Scriitorii sînt şi ei oameni ca toţi ceilalţi, ba cu o impresionabilitate mai ascuţită, mai lesne de trezit. Totuşi, faptul însemnat era acela, că cea mai mare parrte dintre scriitori, primise să lucreze într-un gînd, să meargă spre acelaşi ţel.

Întîia oară cînd s-a întrebuinţat această denumire : — „Şezătoare literară", pentru citirile literare în public, a fost în Martie 1906, după vestita turburare udată de sînge, din seara de 13 Martie, cînd mulţimea a oprit reprezentarea unor piese, în franţuzeşte, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. Atunci, într-un cald avînt, şi pentru propovăduirea limbii şi literaturii româneşti d. **Neculae Iorga**, însoţit de cîţiva dintre scriitori, grupaţi împrejurul revistei „Sămănătorul", au plecat prin ţară, de la un capăt la altul, citind publicului scrisul românesc, publicului care era chemat să asculte **şezători literare**. Au fost atunci dinpreună cu d-nul **Iorga : Sadoveanu, Iosif, Anghel**, în afară de scriitorii băştinaşi în oraşele prin care treceam. Am început cu Craiova, am tors firul călătoriei pînă la Botoşani, şi, pretutindeni, am fost întîmpinaţi cu adevărată căldură, ascultaţi cu bunăvoinţă. În unele oraşe, ca în Craiova, şi mai ales în Iaşi, primirea a luat mersul şi măreţia unei rare manifestaţii de dragoste.

Începutul se făcuse, fireşte, în împrejurări prielncioase, cauza ce apărase scriitorii era prea dreaptă, ca să nu trezească un răsunet în sufletele tuturor. Cît de dreaptă a fost acea cauză, o vedem astăzi, în urmările ei, cînd aceeaşi societate înaltă joacă pe aceeaşi scenă piese romănesti, scrise de scriitorii noştri.

Ceea ce e de luat în seamă însă, e faptul că acest nou fel de a împărtăşi scrisul românesc a prins, şi că, aşa fiind, şi după acea neuitată călătorie de luptă, şezătorile literare au fost tot atît de nerăbdător aşteptate, tot atît de călduros primite.

Erau aşa, să zicem, o trebuinţă sufletească, şi nu lipsise decît **iniţiatorul**, găsit într-un chip atît de fericit în fiinţa de rară energie şi de mare talent a d-lui **Nicolae Iorga**.

De atunci, şi după înfiinţarea „**Societăţii Scriitorilor Români**" şezătorile literare au urmat în multe din oraşele noastre, — pretutindeni membrii societăţii au fost sărbătoriţi. Aceste şezători însă şi-au avut culminaţia în călătoria din Bucovina, cînd faptul a luat însemnătatea unui mare pas cultural. Spre fericirea şi recunoaşterea scriitorilor, Ardealul nu s-a lăsat mai prejos, şi în Februarie, acelaşi an, scriitorii s-au dus să citească la Sibiu.

Dar şezătorile din Ardeal şi Bucovina pot fi, cu adevărat, ţinute drept evenimente culturale. Nu cred să fie fericire mai mare pentru Românii din aceste două ţări înstrăinate, decît auzirea limbii româneşti, vorbită de acei care veghează la păstrarea şi înfrumuseţarea ei. Şi nu cred că ţara noastră poate face mai mult pentru **unitatea culturală a tuturor Românilor**, decît printr-această legătură de limbă şi simţire, legătură de la om la om, prin viu grai.

6 Ianuarie. Pornim spre **Rădăuţi**. Prietenii **Gh. Tofan** şi **Liviu Marian** ne însoţesc. Ne oprim la staţia **Hadic Falva** şi după puţin plecăm iar. Din

✻ Şezătoarea ✻
scriitorilor români.

Sibiiu, 5 Martie 1911.

cel din urmă vagon, tot numai geamuri, al trenului-tramvai ce ne duce încet ca şi cînd n-ar vrea să se obosească, privim iarăşi cîmpul alb, în zarea căruia munţii se desluşesc de un albastru puternic, aproape ca sineala. Rădăuţii. Ne-a ieşit înainte fostul prefect al Rădăuţilor, un bărbat chipeş care ne spune cuvîntul de primire. Alături de el e poetul bucovinean Berariu, membru şi el al **„Societăţii Scriitorilor Români"**. Din satele de prin prejur au venit delegaţii de ţărani. Sub căciuli, pletele lor cărunte cad frumos ca şi ale preotului bătrîn, care seamănă atît de bine la chip cu iubitul nostru povestitor **Nicoale Gane**. Alţi preoţi tineri, şi tot ce Rădăuţii au suflet de român, s-au grăbit să ne vază. Strîngeam cu bucurie mîinile deprinse cu munca, ale ţăranilor isteţi şi falnici, care ne întîmpină cu ochii umezi.

★

Rătăcim pînă spre seară ; intrăm în localul **„Băncii Albina"**, cea mai bogată aşezare bănească din Ardeal, vizităm **Tipografia Arhidiecesană**, veche de cincizeci de ani, şi obosiţi, ne îndreptăm spre restaurantul **Brotte**, unde, pînă tîrziu, în tovărăşia prietenilor, şi-n legănarea dulcelor melodii ale cîntecelor româneşti, cîntate de lăutari, cutremuraţi uneori de accentele imnului : **„Deşteaptă-te Române"**, pe care-l cîntăm în cor, ne simţim ca la noi în ţară, în mijlocul alor noştri. După miezul nopţii, pe uliţi gloduroase şi pustii, ne întoarcem pe lîngă vechiul zid de **centură** al cetăţii, cu cele trei turnuri mohorîte, căci dacă pe zidurile celui din mijloc, se reazemă, ca o ironie, localul Teatrului, mi se pare, prin **crenelurile** celorlalte două abia dacă se mai iţeşte lumina slabă a opaiţului unui biet păzitor.

Bucureşti), unul din întemeietorii „Academiei bîrlădene" şi fost preşedinte al S.S.R.

— Istoricul literar **Nicolae Cartojan** (4.XII.1883, Călugăreni, Vlaşca — 20.XII.1944)

— Poetul şi patriotul **Pan Halippa** (1.VIII.1883 — 30.IV.1979)

— Poetul erou **Mihail Săulescu** — 23.II.1883, Bucureşti — mort pe frontul de la Predeal în 1916)

— Prozatorul **I.C. Vissarion** (6.II.1883, Costeştii de Vale, Dîmboviţa — 1951)

— Dramaturgul şi prozatorul **Petre Locusteanu** (1883—1919)

● **EMINESCIANA** — 75 (Evenimente literare din anul 1908) :

— În anul 1908 au apărut următoarele ediţii sau lucrări consacrate vieţii şi operei poetului (selectiv) :

— **Poezii**, ediţie îngrijită de Ion Scurtu (Bucureşti, Minerva, 1908)

— **Proza literară**, ediţie îngrijită şi introducere de Ion Scurtu (Buc, Ed. Minerva, 1908)

— G. Ibrăileanu — Postumele **lui Eminescu** (în „Viaţa românească", 1908, vol. X, pag. 228—241)

— D. Caracostea — **Evoluţionism estetic — cum plăsmuia Eminescu** (în „Vieaţa nouă", 1908, pag. 457—461)

● Repertoriu bibliografic 1908 (selectiv) :

— M. Sadoveanu publică în volum nuvela **Duduia Margareta şi Oameni şi locuri. O istorie de demult**, iar,

— Ilarie Chendi — **Impresii** (critică)

— Şt. O. Iosif şi D. Arghel — **Caleidoscopul lui A. Mirea** (cronici fanteziste versificate) şi comedia **Cometa**

— Ion Minulescu — **Romanțe pentru mai tîrziu** și proza simbolică — **Casa cu geamuri portocalii**

— Elena Farago — **Șoapte din umbră** (versuri)

— Emil Isac — **Poezii. Impresii și senzații moderne**

— Emil Gîrleanu — **1877. Schițe din război**

— G Panu — **Amintiri de la „Junimea" din Iași**

— Duiliu Zamfirescu — **Îndreptări** (din ciclul „Comăneștenilor")

— Corneliu Moldoveanu — **Cîntarea cîntărilor** (poem)

● 28.IV.1908 — a fost înființată **Societatea Scriitorilor Români** (vezi documentarul din „Almanahul" nostru)

● Liviu Rebreanu a debutat cu schița **Codrea** în „Luceafărul" din 1.XII 1908.

● Au apărut periodicele :

— „Revista celorlalți" (20.III. 1908 — 10.IV. 1908) editată de Ion Minulescu

— „Ion Creangă" (august 1908 — iunie 1921), la Bîrlad, avîndu-i calaboratori pe Tudor Pamfile, G.T. Kirileanu, I.E. Torouțiu, Urban Jarnik și Gh. Cardaș

— „Neamul românesc literar" (în serii: 25.XII.1908 — 25.XI.1912; 29.XI.1925 — 12.IV.1926), la Vălenii de Munte, editat de N. Iorga

● 75 de ani de la nașterea (1908) scriitorilor :

— Prozatorul și istoricul **D. Almaș** (D. Ailincăi, 1.XI.1908, Negoești, Neamț)

— Poetul, prozatorul și eseistul **Geo Bogza** (6.II.1908., Blejoi, Prahova)

SERVUS

Cărțile profesorului Edgar Papu circulă din mînă în mînă cerute cu nerăbdare. Ele sînt comentate tot mai pasionat, provoacă ample și benifice discuții, elogii sau, din contră, adversități înverșunate. Gîndindu-mă la modul atît de subtil în care eruditul Edgar Papu se impune conștiinței celor care îl ascultă sau îl citesc îmi dau seama că el ține atît de marea lui vocație pedagogică cît și de o formație umanistă capabilă să distingă în lumea ideilor lucrurile cele mai incitante, cele mai pline de putere de seducție.

Incitante, catalizatoare de noi energii spirituale, erau cursurile sale de neuitat de la Facultatea de filologie a Universității din București despre poeții latini, despre literatura spaniolă sau despre curentele literare ale acestui secol. Îmi amintesc că la un seminar dedicat timp de un semestru lui Lessing și în mod deosebit scrierii **Laokoon** profesorul Papu ne-a vorbit într-o dupăamiază, pe care n-am s-o uit niciodată, despre modul în care motivele de mare circulație în creația culturală capătă noi forme, noi stigme în arta diferitelor popoare. A mai discutat, cu eleganța și distincția care îi caracterizează totdeauna verbul, dar și cu o pasiune mocnită, care ni se transmitea imediat, despre raportul dintre general și individual în artă. Încet, încet, discuțiile din seminar au ajuns la problema contribuției pe care creatorii o aduc în efortul de înnoire a artei. Profesorul Papu ne-a spus atunci că există tot atîția creatori posibili cîți indivizi sînt. Fiecare individ, susținea el,și noi îl urmăream cam cu uimire încercînd să-l combatem, poate fi un realizator de excepție, de mari valori, în cele mai variate domenii ale vieții sociale, cu condiția ca el să ajungă într-un context favorabil, conștient de propria și autentica sa vocație, să se dedice cu pasiune și consecvență acestei vocații. Înțelegerea de sine a fiecăruia, construirea prin timp a personalității au în acest sens un rol decisiv. Această înțelegere de sine, altfel spus o clară conștiință de sine, este benefică nu numai în cazul indivizilor ci și al unor largi orientări literare sau chiar al culturilor naționale. Profesorul Papu ne explica faptul că Lessing a avut o contribuție de excepție în realizarea conștiinei de sine a culturii germane moderne. Discuțiile foarte aprinse s-au încheiat cu îndemnul de a ne gîndi pe noi înșine ca studenți și viitori profesori, mai stăruitor și mai nuanțat în relație cu propria și autentica noastră vocație. Țin minte că am plecat foarte tulburați de la acest seminar și

DEVOTUS

că întrebările stîrnite de dezbaterile pe care textul lui Lessing le provocase au stăruit încă mult timp. Discutam abstracții, concepte de mare generalitate și, pe măsură ce încercam să ne apropiem de miezul de foc al înțelesurilor spre care năzuiam, profesorul Papu ne marca sufletește, nespus de adînc.

Am știut încă de pe atunci că una dintre contribuțiile cele mai importante la formarea mea ca om și intelectual a avut-o profesorul Edgar Papu.

Cu timpul, pe măsură ce profesorul Edgar Papu a dat la iveală noi și noi volume, am putut să-mi dau seama că strădania sa de a sublinia în faptele de cultură tot ceea ce îi poate face pe oameni mai demni și mai buni, mai încrezători în disponibilitățile lor benefice, este pe cît de stăruitoare pe atît de admirabil servită de impresionanta sa erudiție. O consecventă ținută etică, o permanentă încredere în om și în tot ceea ce e mai bun în ființa umană prezidează toate scrierile profesorului Edgar Papu. Indiferent că vorbește despre originile portugheze ale barocului ca timp de existență, despre protocronismul românesc sau despre evoluția și formele genului liric, profesorul Edgar Papu face cu noi toți cei care îl citim aceeași stăruitoare operă de **caligogie** căreia i-a servit întreaga viață cu tot ceea ce are mai bun în el. Este atitudinea de la sine înțeleasă a unui învățat convins de vocația și de misiunea lui în lumea frumoasă dar și atît de complicată prin care trecem. Este atitudinea firească a unui autentic umanist.

Și tot atît de firesc este și faptul că toate scrierile pe care profesorul Edgar Papu le-a dat la iveală în ultimii ani au provocat și continuă să provoace numeroase discuții, dezbateri pasionante, luări de poziție pro și contra, polemici pline de tensiune. Tezele propuse de el, ideile pe care le aduce în cultura română de azi pot fi uneori negate. Ele nu pot fi însă niciodată ignorate. Sămînța bună risipită cu dărnicie de domnul profesor Edgar Papu rodește repede. Rodește puternic. Este și acesta un semn al aceleiași egale puteri de comunicare cu lumea de cristal a ideilor și cu conștiința noastră a tuturor.

Al puterii cu care el, **magister doctissimus** dar și **servus devotus** al unei mari și impresionante vocații pedagogice ne incită și ne cîștigă sufletește mai departe.

Mihail Diaconescu

— Poetul **Virgil Carianopol** (28.III.1908, Caracal)
— Cercetătorul și istoricul literar **I.C. Chițimia** (22.V.1908, Albești, Mehedinți)
— Poetul, gazetarul și traducătorul **Mircea Grigorescu** (27.X.1908, Rm. Sărat — 18.II.1976, București)
— Poetul **Ion Th. Ilea** (17.VI.1908, Bistrița Bîrgăului)
— Memorialistul și gazetarul **L. Kalustian** (17.X.1908)
— Esteticianul și eseistul **Edgar Papu** (13.IX.1908, București)
— Poetul și prozatorul **Nicolae Rădulescu-Lemnaru** (14.X.1908, Sălciile, Prahova)
— Prozatorul și publicistul antifascist **Al. Sahia** (Alexandru Stănescu, 11.X.1908, Mînăstirea, Ilfov — 12.VIII.1937)
— Poetul **Cicerone Theodorescu** (9.II.1908, București — 17.II.1974)
— Poetul **Iulian Vesper** (Teodor C. Grosu, 22.XI.1908, Horodnic de Sus, Suceava)

— Prozatorul și sculptorul **Ion Vlasiu** (6.V.1908, Lechința, Mureș)

● Au decedat (1908) :
— Creatorul teatrului evreiesc din România — **Avram Goldfaden** (12.VII.1840 — 9.I.1908)
— Poetul **D. Ollănescu-Ascanio** (1849—1908)
— Dramaturgul **Ronetti Roman** (n. p. 1852 — 9.I.1908)
● În anul 1908, scriitoarea română de expresie franceză **Marta Bibescu** (28.I.1889), București — 28.XI.1973, Paris) a fost distinsă cu Premiul Academiei Franceze pentru volumul de poezii **Les Huit Paradis** (1908)
● **EMINESCIANA 50** (evenimente literare din anul 1933) :

— G. Călinescu — **Filosofia lui Eminescu** (în „Adev. lit. și ar-

tistic", 1933, nr. 668, pag. 1—2)

— G. Bogdan-Duică publică : **Eminescu în Sibiu** (în „Mihai Eminescu", 1933, pag. 5—6) ; M. Eminescu — **Poezii, ediție îngrijită** de C. Botez, cronică, în „Gînd românesc", 1933, pag. 337—340.

— D. Murărașu — M. Eminescu — **Poesii,** ediție îngrijită de C. Botez (în „Azi", 1933, pag. 860—865).

— Ovidiu Papadima — dr. C. Vlad — **M. Eminescu din punct de vedere psihanalitic** (în „Gîndirea", 1933, pag. 105—108)

— Al. Tzigara-Samurcaș — **Mite Kremnitz și Eminescu** (în „Convorbiri literare", 1933, pag. 3—6)

— Paul Zarifopol — **Notă la un inedit al lui Eminescu** (în „Convorbiri literare", 1933, pag. 505—510)

● Repertoriu bibliografic 1933 (selectiv) :

— Tudor Arghezi publică **Tablete din Țara de Kuty** (alegorii), iar

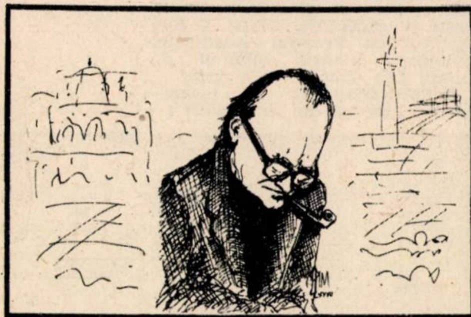
— Lucian Blaga — **La cumpăna apelor** (versuri) și **Cunoașterea luciferică** (eseuri)

— G. Călinescu — **Cartea nunții**

— G. Ibrăileanu — **Adela**

— M. Sadoveanu — **Creanga de aur** și **Locul unde nu s-a întîmplat nimic**

— Camil Petrescu — **Patul lui Procust** și eseul **E. Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile**

— Mircea Eliade — **Maitrey**

— Gib Mihăescu — **Rusoaica** și **Femeia de ciocolată**

— Hortensia Papadat-Bengescu — **Drumul ascuns**

— Virgil Gheorghiu — **Febre** (versuri)

— Simion Stoilnicu — **Punct vernal**

CRITICUL ȘI AUTORUL

După un studiu despre proza eminesciană (1964), elaborat cu corectitudine dar încă nereprezentativ pentru ceea ce avea să devină criticul, Eugen Simion se desparte de modalitățile cercetării „de institut" și încearcă **Orientări în literatura contemporană (1965).** Interesul său merge deopotrivă către stabilirea unor tipuri de sensibilitate identificabile în universul poeziei contemporane (Arghezi, Călinescu, Philippide, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Geo Dumitrescu), dar și către proză și critică. Demersul practică schița de „siluete", împărțindu-se între observație și analiză. De la această etapă a formării personalității sale viitoare, Eugen Simion își manifestă mobilitatea spiritului prin disocierile față de exegezele anterioare. El este preocupat să găsească formule adecvate, sugestive, care să conțină pe cît posibil, concentrat, structura personalității artistice discutate. Nici tonul, nici atitudinea și nici expresia nu trădează teribilisme sau ostentație, iar apetența pentru literatură este autentică.

Este ceea ce conferă calitatea esențială a studiului de mari proporții consacrat lui Eugen Lovinescu (**Scepticul mîntuit,** 1971). Criticul nu-și ascunde solidaritatea în acest portret complex, care face din Eugen Lovinescu un adevărat personaj de literatură. Pentru că și Eugen Simion cunoaște tentația literaturii, în acest studiu pentru întîia oară foarte pregnantă.

Încercînd să-și explice creația lovinesciană, Eugen Simion este preocupat de structura personalității, în care descoperă semnele precumpănirii unei „sensibilități originale" față de ceea ce reprezintă factorul „cultură". Efortul critic țintește restituirea sensurilor operei, dar și pe acelea ale experienței **autorului, o** înțelegere a figurii sale spirituale prin analiza atitudinilor, a judecăților, opțiunilor și erorilor. Eugen Simion atribuie destinului lovinescian un sens tragic, provenit dintr-un „fond de neliniști spirituale și afective". Lovinescu este imaginat în ipostaza unui spirit care prin exercițiu critic își învinge și își contrazice temperamentul și resemnarea, ca „sceptic superior în stare oricînd a se replia și a dezlega fulgerele polemicii". Scepticismul său fiind „cordial și creator" nu are nimic olimpian, destinul criticului fiind unul asumat cu discreție și respectat „cu o tragică rigoare".

Cu studiul despre Lovinescu, Eugen Simion dă măsura talentului său, de la început capabil să speculeze creator, să argumenteze convingător și să-și susțină atrăgător edificul critic.

Cele două volume **Scriitori români de azi** (1974, 1976) aduc o evoluție a laturii „artiste" a structurii criticului, a cărui expresie, deja foarte personală în **Scepticul mîntuit** tinde către deplina stăpînire literară a cuvîntului. Plăcerea

pentru literatură ca obiect al investigației este dublată de nevoia de a converti în literatură actul critic, ceea ce face din Eugen Simion un autor, dacă se poate spune astfel, „imagist". Prin aceasta textul devine și pretext, analiza literaturizată atribuindu-i un spor estetic și de semnificație. Criticul iubește literatura cu luciditate, spontan și în același timp ceremonios, pasiunea fiind „civilizată" de rațiune. De unde și urbanitatea formulării rezervelor, atitudinea ponderată și impresia de imparțialitate.

Criticul înțelege lectura ca sistem, ca demers care „folosind mijloace variate descoperă figura spiritului creator", aceasta din urmă însemnînd „filosofia existenței, calitatea expresiei dar și felul în care autorul asumă universul de care este purtat". Un asemenea demers întreprinde Eugen Simion în eseurile care formează volumul său din 1980, **Dimineața poeților**. Recitirea unor creații nu o dată descurajante în platitudinea și stîngăcia care acoperă zone întinse, implică o critică eliberată de prejudecăți, capabilă să revigoreze sensurile textului, să le redescopere sau să le extragă din propria imaginație creatoare, pentru a le restitui reînnoite, înzestrate cu semnificații care să stimuleze interesul.

Eugen Simion este un critic încrezător în destinul **autorului**. Vocația sa pentru literatură — foarte vizibilă mai ales în **Jurnal parizian**, îi alimentează interesul pentru **autor** ca personaj al operei. Relația între „omul care scrie și omul care trăiește" face obiectul unei cărți substanțiale, anume consacrate, **Întoarcerea autorului**, 1981.

Eseurile despre relația creator-operă din acest volum readuc în discuție autorul, exclus „din ecuația analizei" de către noua critică. Eugen Simion reabilitează creatorul ca personalitate de care opera nu se poate dispensa, argumentînd, polemic, convingeri care, neformulate atunci, i-au alimentat atitudinea critică de la **Scepticul mîntuit** încoace. Spiritul său speculativ-analitic este din ce în ce mai activ, orientat, în această carte, cu predilecție către cultura franceză și mai ales a ultimului secol. Pledoaria pentru suveranitatea Autorului, admirabil construită, se datorează de altfel unui autor el însuși foarte prezent în propria operă. Dacă se poate vorbi despre seninătatea criticului, ideea i s-ar potrivi lui Eugen Simion, autor care scriind despre drama lovinesciană are, în ceea ce îl privește, o structură fără conflicte, echilibrată de identitatea dintre vocație și aspirație și de acordul între idee și expresie.

Sultana Craia

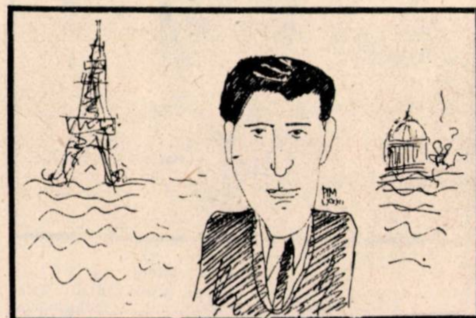
— Jean Bart — **Europolis**
— N. D. Cocea — **Fecior de slugă**
— Const. Nisipeanu — **Cartea cu grimase**
— N. Crevedia — **Bulgări și stele**
— G. M. Zamfirescu — **Maidanul cu dragoste**

— Tudor Vianu, **Influența lui Hegel în cultura română**
— Pompiliu Constantinescu — **Critice**
— Aron Cotruș — **Printre oameni în mers** (versuri)

— Victor Ion Popa — **Velerim și Veler Doamne**
— Vasile Voiculescu — **Destin** (versuri)
— Ilarie Voronca — **Patmos și alte șase poeme**

● Au apărut periodicele :
— „Abecedar" (11.V.1933 — 25.III.1934, la Brad, apoi la Turda),
— „Gînd românesc" (mai 1933 — aprilie 1940), lunar, la Cluj,
— „Șantier" (15.IX.1933 — de-

cembrie 1937), la Bucureşti,
— „Cuvîntul liber" (11.XI.1933 — 3.X.1936), la Bucureşti,
— „Reporter" (6.XII.1933 — 6.XII.1938), la Bucureşti.

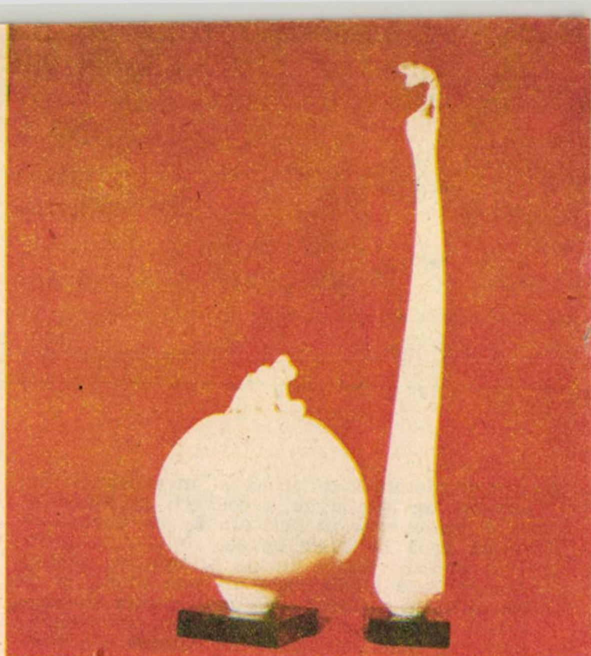
● 50 de ani de la naşterea (1933) scriitorilor: **George Baiculescu** (19.I.1933); **Nicolae Balşan** (17.IV.1933, Simeria), **Tudor Balteş** (Iosif Bucur, 4.I.1933 — 25.VII.1979, Tg. Mureş), **Ion Băieşu** (Ion Mihalache, 2.I.1933, Băieşti, Buzău); **Tudor Băran** (8.VI.1933, Tg. Cărbuneşti), **Ion Bodunescu** (16.III.1933, Tg. Cărbuneşti), **Anghel Dumbrăveanu** (21.XI.1933, Dobroteasa, Olt), (**Florea Firan** (4.X.1933, Giubega, Dolj); **Gálfalvi Zsolt** (30.XI.1933, Tg. Mureş), **Const. Georgescu** (27.V.1933), **Grigore Hagiu** (27.IX. 1933, Tg. Bujor, Galaţi), **Sorin Holban** (6.II.1933, Iaşi); **Negoiţă Irimie** (30.IX.1933), **Alexandru Ivasiuc** (12.VII.1933, Sighetul Marmaţiei — 4.III.1977, Bucureşti), **Traian Jacotă** (22.XII. 1933), **Dan Grigore Mihăescu**

(5.VI.1933), **Ilie Purcaru** (6.XI.1933, Craiova), **Dan Rebreanu** (15.XII. 1933, Cluj), **Miron Scorobete** (1.V.1933, Răchitoasa, Hunedoara), **Eugen Simion** (25.V.1933, Chiojdeanca, Prahova), **Nichita Stănescu** (31.III.1933, Ploieşti),

Valentin Şerbu (20.VI.1933, Tulcea), **Cristina Tacoi** (8.VI.1933, Pleniţa, Dolj), **Constantin Turturică** (I.VIII.1933, Drăgăşani, Teleorman), **Ion Ţugui** (24.XII. 1933, Vicovu de Jos, Suceava), **Stan Velea** (29.V.1933, Poiana Mare, Dolj), **Romulus Vulpescu** (5.IV.1933), **Dan Zamfirescu** (21.XII.1933, Bucureşti), **Horia Zilieru** (Gh. Iancu, 21.V.1933, Racoviţa, Muscel).

Dan Băncilă : „Metamorfoze"

Rondelul luptei pentru gînd

Lui Vasile Pârvan

O luptă pentru mai mult gînd
Pe colbuite căi sacrale
De mult urcînd şi coborînd
Pînă la vetre augurale

Decît a morţilor de rînd
O, nu e mai curată vale !
O luptă pentru mai mult gînd
Pe colbuite căi sacrale

Din vechi aud cum creşte blînd
Iarba-n poienile natale....
Lari şi comaţi văd respirînd
Calde lumini memoriale :

O luptă pentru mai mult gînd

Pan Izverna

Paternitatea unei opere

Istoria literară se confundă adesea cu o operaţie detectivă. Adevăratul critic literar are în el o fibră de Sherlock Holmes. Nimic nu probează mai bine această vocaţie a criticului şi istoricului literar decît aventura **Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie** în cercetarea românească. Mai intîi manuscrisul a fost descoperit în româneşte. După titlu a fost considerat al lui Neagoe Basarab. A venit apoi supoziţia că acest text n-a fost scris pe vremea lui Neagoe, ci după aceea. Prim litigiu detectivistic. Ba mai mult decît atît, dată fiind turnura religioasă a cărţii s-a presupus că această carte ar fi şi opera unui călugăr dirijat de voevod. Cînd s-a descoperit originalul slav discuţia a fost reluată de la capăt. Dar apărea o problemă nouă : poate fi a literaturii române o carte scrisă în slavă veche ? Discuţie desigur inutilă. Literaturile occidentale îşi încep istoria cu cărţile scrise în limba latină care era limba de cult a acelor ţări. Situaţia limbii slave în răsăritul Europei este identică cu aceea a latinei în apusul Europei : este adică tot o limbă de cult şi istoria literaturii române începe firesc, aşa cum începe cea franceză cu scrieri latineşti, cu cărţile în limba slavă. Pretenţia istoricilor bulgari de a înregistra la capitolul contribuţie proprie aceste scrieri în limba slavă nu se justifică deoarece aceste scrieri nu-s apărute pe teritoriul bulgăresc şi nu se datorează bulgarilor. Slava corespunde mediobulgarei, dar manuscrisele de slavă veche ale bulgarilor transmit o limbă slavă din ce în ce mai coruptă cu trecerea vremii pentru că copiştii amestecă în slava veche bulgarisme recente. Scrierile în slavă veche de pe teritoriul românesc conservă cel mai bine mediobulgara pentru că aici aceasta este o limbă invăţată care nu poate fi coruptă de copişti care nu ştiu bulgara modernă. Manuscrisele slave de pe teritoriul românesc au de aceea o valoare de etalon.

Invăţăturile lui Neagoe Basarab au circulat întii în versiunea primă slavă, apoi într-o traducere românească, ambele clasice pentru istoria literaturii române. Sigur este că cel slav este cel vechi, iar că cel românesc este o traducere fidelă într-o frumoasă limbă română. Ceea ce a redeschis discuţia şi apetitul detectivist al istoriei noastre literare sau a altor istorici literari a fost paternitatea acestei scrieri. A fost scrisă de voevod sau de un călugăr la comanda voevodului ? Şi dacă a fost scrisă de altcineva

● **EMINESCIANA 25** (evenimente literare din anul 1958) :

— A apărut sub îngrijirea lui Perpessicius, cel de-al V-lea volum al ediţiei critice definitive de **Opere** de Mihai Eminescu, conţinînd poezii postume, note şi variante, exerciţii şi moloz, addenda şi corrigenda, apocrife, mărturii

— La Buenos Aires (Argentina) a apărut culegerea **Poesias** de M. Eminescu, în versiunea spaniolă a Mariei Teresa Leon şi Rafael Alberti (Ed. Losada, 1958)

— La Paris (1958) apare culegerea **Quatre poèmes** de M. Eminescu, în traducerea lui Hubert Juin

— Apare la Budapesta, în traducerea lui Kálnoky László poemul **Împărat şi proletar** de M. Eminescu (1958)

— Apare la Moscova culegerea **Stihi** (1958) de M. Eminescu, traducere colectivă în limba rusă.

● Repertoriu bibliografic 1958 (selectiv) :

— Tudor Arghezi publică volumele de versuri **Cartea mea frumoasă** (selecţie retrospectivă), **Versuri alese** şi volumul de publicistică — **Lume veche, lume nouă.** În acelaşi an îi apare la Paris, în traducerea lui Hubert Juin, culegerea — **Poèmes choisis**, iar

— Victor Eftimiu — **Odă limbei române**

— Eugen Jebeleanu — **Surisul Hiroşimei**

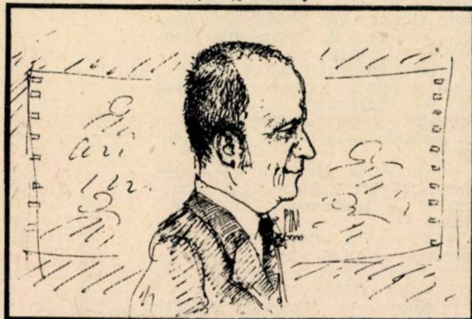

— Zaharia Stancu — **Rădăcinile sînt amare** (4 vol.)

— Ion Brad — **Cu timpul meu**, versuri.

— Dan Deşliu — **Ceva mai greu** (versuri militante)

— Virgil Teodorescu — **Drepturi și datorii** (versuri)
— Victor Felea — **Soarele și liniștea** (selecție de versuri)
— Nicolae Labiș — **Lupta cu inerția** (postum)

— Titus Popovici — **Setea**
— Laurențiu Fulga — **Meșterul Manole** (teatru)
— Eugen Barbu — **Oaie și ai săi** (nuvele)
— G. Ciprian — **Măscărici și mîzgălici** (amintiri).
— Pop Simion — **Paralela 45** (reportaje)
— Al. Ivan Ghilia — **Cuscrii** (roman)
— Corneliu Leu — **Vîrsta de aur** (roman)
— Francisc Munteanu — **Cerul începe la etajul 3** (nuvele și povestiri)
— Petru Vintilă — **Linia vieții** (nuvele)
— H. Zincă — **Ultima toamnă** (nuvele)

● Debuturi editoriale 1958 (selectiv) :

— D. R. Popescu — **Fuga** (schițe și povestiri)
— Valeriu Râpeanu — **G. M. Zamfirescu** (micro-monografie)

● **15.VII.1958** — începe să apară la București, bilunar, apoi săptămînal, seria nouă a revistei „Luceafărul", director Mihai Beniuc, organ al Uniunii Scriitorilor, avîndu-i redactori șefi, succesiv, pe Mihu Dragomir, Dan Deșliu, Eugen Barbu, Ștefan Bănulescu, Virgil Teodorescu, Nicolae Dragoș și Nicolae Dan Fruntelată (pentru istoricul revistei vezi documentarul nostru din Almanahul estival „Luceafărul" — 1982).

Gh. Catană

Desene de Mihai Pînzaru-Pim

decît domnul, de ce naționalitate va fi fost autorul presupus ? Iar dacă autorul nu e Neagoe ci e un călugăr străin, nu este firesc să trecem această operă în patrimoniul naționalității căruia aparține presupusul autor ? Cu alte cuvinte, dacă Neagoe e autorul ea aparține istoriei literaturii române ; dacă este vorba de un călugăr bulgar ea va aparține istoriei literaturii bulgare. Dată fiind valoarea acestei scrieri, singura de dimensiunile și importanța ei valorică pentru secolul XVI, chestiunea devine arzătoare. Cine susține ipoteza Neagoe susține trecerea **Învățăturilor** în cadrul istoriei literaturii române. Cine susține ipoteza unui călugăr, cu o mare șansă de a fi străin, scoate cartea din cadrele istoriei literaturii române. Faptul este posibil prin caracterul comunității culturale și literare răsăritene aflată mai intîi sub influența Constantinopolului și apoi sub a bisericii de limbă slavă cu centrul în Bulgaria. Litigiul în jurul acestor învățături este caracteristic : ajunge lipsa atestării ca o operă găsită în circulație românească și legată de voevozii români să fie pusă în discuție ca paternitate și confiscată în folosul altei culturi și literaturi. Iată de ce chestiunea paternității s-a formulat în ultimă instanță astfel : este **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie** opera unui român sau a unui străin ?

Premisele le-a creat cercetarea românească și în speță Demostene Russo, un savant grec stabilit în România, celebru în egală măsură pentru acribia cercetării, dar și pentru sterilitate, opera lui intreagă însumînd 2 volume de studii. Demostene Russo n-a considerat **Învățăturile** cartea unui om de stat ci o carte de factură religioasă, detaliile de natură politico-istorică fiind scoase din alte cărți. Astfel s-a netezit drumul opiniei că **Învățăturile** nu-s scriere domnească ci călugărească, deschizîndu-se poarta pentru orice pretendent străin cu șansă pentru ocuparea locului de autor al însemnatei opere. Bătălia pentru acest tron a cunoscut candidați și susținători, întocmai ca pentru tronul Munteniei sau Moldovei unde în spatele candidatului se afla întotdeauna o putere străină. Cel care a stat mereu în spatele uzurpatului Neagoe a fost de pildă N . Iorga, care a ținut să-l repună în drepturile de autor. Tronul de autor al acestei faimoase cărți a rămas însă intr-o continuă dispută. Adversarii paternității neagoiane au căutat să evidențieze anume contradicții dintre afirmațiile și caracterele textului **Învățăturilor** și ceea ce se știa despre epoca lui Neagoe și Neagoe pentru a muta textul cu un secol mai tîrziu și a-i răpi posibilitatea paternității lui Neagoe. Chestiunea se complică datorită existenței mai multor manuscrise în română cu versiuni diferite, a unei versiuni slave și a unei versiuni grecești la muntele Athos. Care este originalul pe baza căruia se poate întemeia discuția despre paternitate ? În sfîrșit, așa cum la scaunul Moldovei sau Munteniei se mai înfățișa cite un domnișor poftitor de domnie cu susținătorii săi a mai apărut și pentru tronul vacant de autor al acestei răspîndite opere un nou pretendent : susținătorul său un cercetător grec Leandros Vranoussis, iar nou candidat un călugăr grec Manul din Corint, fost mare retor al patriarhiei din Constantinopol.

Chiril și Metodie

Continuare în pag. 107

— Dumneata, ca toți cei din generația dumitale, nu-l cunoști îndeajuns și nu-ți poți da seama de genialitatea lui ; dumneata nu-l cunoști decît ca poet. Evident, ea se vede și din poeziile lui, — se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diferite reviste și ziare. Mai tîrziu, cînd se vor aduna și se vor publica acele articole, atunci aveți să vă dați seama ce vastă minte avea, constatînd că nu există problemă a neamului nostru care să nu-l fi preocupat și asupra căreia să nu se fi pronunțat cu o desăvîrșită competență și claritate. A ! ce șubrezi sîntem, dacă o astfel de minte...

Și așa, în dimineața aceea, rînduind piesele pe eșichier, nu știu de ce mi-a venit să recit versurile :

De greul negrei vecinicii,
Părinte mă dezleagă...

Apoi, înainte de a începe partida :

— Domnule Maiorescu, eu sînt convins de un lucru...

— Anume ?

— Cum să vă explic eu mai clar ? ...Vedeți, LUCEAFĂRUL lui Eminescu e o baladă. De obicei, baladele produc cititorului o încîntare, un fel de beție fermecătoare, o stare sufletească asemănătoare cu aceea pe care ne-o pricinuiește o sonată sau o simfonie. Mă gîndesc la cele mai frumoase balade pe care le cunosc, — citirea nici uneia din ele nu mi-a sugerat gîndul că ea trebuie să fie izvorîtă dintr-o adîncă sfîșiere sufletească îndurată de autor. Ei bine, citirea LUCEAFĂRULUI mă face să cred că Eminescu a fost îndemnat să-l scrie de o mare durere pe care trebuie s-o fi îndurat. Ce ziceți ?

Maiorescu mă privea zîmbind. Cînd am terminat zise :

— Vous êtes le premier à me poser cette question.

Apoi, după o aruncătură de ochi spre ușile salonașului :

— Da, ai dreptate, LUCEAFĂRUL a răsărit din noaptea unei mari dureri. Am să-ți fac o mărturisire, dar și o rugăminte : păstreaz-o pentru mai tîrziu.

Între Eminescu și mine exista o legătură ca aceasta care ne unește pe noi doi, ba poate și mai strînsă. Cu timpul, ne ajunsese ca o rudă apropiată și dragă, căreia îi era ușa deschisă la orice oră. De cîtăva vreme însă, vizitele lui se răreau și în curînd începu să lipsească și de la adunările noastre literare.

Am aflat degrabă pricina acestei schimbări ; era legătura lui cu Veronica Micle, legătură care pe zi ce trecea amenința să-l înstrăineze cu totul de cercul „Junimii". Doamne, domnule Brătescu, va sosi poate o zi, în care se va cunoaște toată sincera mea solicitudine pentru soarta bietului Eminescu. Visam pentru el o situație frumoasă, atît de meritată prin marele său talent, prin vasta lui cultură și prin limpezimea minții lui geniale. Aș fi vrut să-l văd ocupînd o catedră universitară de filozofie, — aș fi vrut să-l văd căsătorit cu o fată bună, cinstită și cu ceva stare, care să-l fi putut pune la adăpostul nevoiei de a munci din greu pentru a-și asigura existența. Poți deci înțelege cît mă îngrijora și mă durea faptul că-l vedeam în fiecare zi mai învăluit în mrejele unei femei ca Veronica Micle. Cunoșteam bine reputația de care se bucura. Știam că fusese... prietena multora, între care și lui Caragiale. Mărturisise chiar el. Caragiale e un mare talent, dar sub raportul moralității nu este un exemplu de urmat și, comme il n'avait pas de poils sur la langue, într-o zi, în

care vorbeam cu dînsul de înstreinarea lui Eminescu, îmi zugrăvise pe Veronica în termeni cruzi și-mi numărase pe toți a căror prietenă fusese, între care și el.

După lungi dezbateri cu mine însumi, mă hotărîsem să încerc să-l smulg din mrejele ei, dar nu găseam forma în care să întreprind această operație. Vezi, dragă domnule Brătescu, întrebuințam toți zilnic aceleași cuvinte, dar accepția lor variază de la om la om. Iubesc, iubeam, a iubi... Ei da, dar alt sens are cuvîntul a iubi pentru omul care trece acuma strada și cu totul altul pentru acel care scrisese :

Tu nici inima nu știi a ta apropiere
Cît inima-mi de-adînc o liniștește
Ca răsărirea stelei în tăcere.

Cum trebuia procedat, pentru a tămădui pe cel ce purta în inimă o astfel de dragoste ?

Uneori, îmi ziceam : Eminescu e nu numai destul de inteligent, dar și destul de înțelept ca să mă înțeleagă, că doară nu altul, ci chiar el a scris :

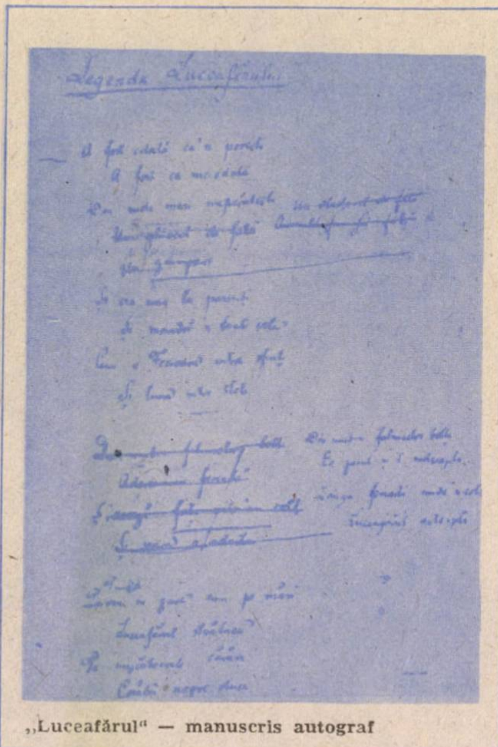
La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se stingă-asemeni, ci-n veci să stea
pe loc ?

Ferm hotărît să-l salvez, nu găseam totuși forma în care aveam s-o fac, cînd într-o dimineață servitorul îmi anunță sosirea lui Eminescu. L-am întîmpinat la ușă :

— Ei ! rara avis !

M-am așezat la birou, el pe scaunul din față. Era grav, atît de grav, încît o clipă cred că am ezitat ; totuși reculegîndu-mă, l-am întrebat, cu un ton glumeț :

— În ce mreje ai fost prins, de ce n-ai mai dat atîta vreme semne de viață ?

„Luceafărul" — manuscris autograf

Și-a trecut mîna pe frunte de două, trei ori, s-a uitat la mine cu o privire în care am deslușit o nemulțumire că glumeam și mi-a răspuns :
— Domnule Maiorescu, situația e mult mai serioasă decît credeți.
— Ce situație ?
— Domnule Maiorescu, nu mai pot continua viața pe care am dus-o pînă acum... Vreau să-i pun capăt... Vreau să mă căsătoresc.
Am rămas încremenit ! Mă mir cum am avut puterea să-l întreb :
— Cu cine ?
— Cu Veronica Micle.
Înțelegi dumneata cît mi se îngreuiase sarcina. Va să zică nu mai era vorba de încercarea de a desface o simplă legătură fără trăinicie, era acum vorba de cu totul altceva. Îmi aduc aminte că pentru a cîștiga timp, m-am ridicat, am sunat și am cerut servitorului un pahar cu apă. Am să-ți reproduc toată convorbirea noastră. După ce m-am liniștit, l-am întrebat :
— Te-ai gîndit serios înainte de-a lua această hotărîre ?
— Foarte serios.
— Dă-mi voie să mă îndoiesc.
— De ce ?
— Te-ai gîndit la toate sarcinile, la toate greutățile la care se înhamă cineva, fără avere, ca dumneata, căsătorindu-se cu o femeie fără avere, ca doamna Micle ?
— Voi munci pentru amîndoi.
— Bine, Eminescule dragă, care muncă îți poate produce un venit care să asigure un trai cum se cuvine unui om ca dumneata și soției dumitale și copiilor care pot să vină ?
— Voi munci și la nevoie vom munci amîndoi.
— Dragul meu, cînd iei o asemenea hotărîre, nu e de ajuns să vrei să muncești ; trebuie să știi cu precizie care anume muncă vei îndeplini și că ea iți va procura cu siguranță mijloacele de satisfacere a tuturor nevoilor unei căsnicii... Zău, nu știu ce-mi vine să cred... Și apoi, presupun că dumneata vei obține o catedră, presupunînd că cu intervenții s-ar putea obține și pentru soția dumitale un loc de învățătoare. Foarte bine... Dar, Eminescule dragă, asta însemnează autocondamnarea dumitale la o viață de privațiuni dureroase chiar de la început și care vor deveni cu timpul din ce în ce mai dureroase.
— V-am răspuns : am să muncesc, o să muncim.
— Dragul meu, nu te băga într-o formă permanentă, cum e căsătoria, pe baza unui sentiment care poate să fie trecător.
— A ! nu, asta sînt sigur...
— Și atunci poezia ?
— Mă las de poezii.
— Cum se poate, Eminescule, să spui un asemenea lucru ? Te lași de poezie ! Se lasă de poezie, ca să ajungă un om ca toți oamenii, acela a cărui chemare pe lume e poezia !
Cu un gest de amărăciune și de desgust mi-a răspuns !
— Poate ar fi fost mai bine pentru mine, dacă n-aș fi scris nici un rînd de poezie !
Ne mai știind la ce argumente să recurg, dar hotărît să-l împiedic de la un act de nebunie, am recurs, cum zic doctorii, aux grands moyens. Știam că relațiile dintre Eminescu și Caragiale nu erau cordiale. Nici nu puteau să fie. Amîndoi oameni de talent remarcabil, avînd facturi sufletești diametral opuse. De multe ori, deosebirea lor îmi sugera o comparație : doi oameni extrem de inteligenți, care ținînd în mînă aceeași monedă cu două efigii, una cu masca tragică, alta cu masca comică, erau condamnați să nu vadă decît una din ele, — Eminescu cea tragică, iar Caragiale pe cea comică. În materie de dragoste, Eminescu era de o timiditate dusă pînă la naivitate, — Caragiale de o îndrăzneală dusă pînă la cinism.
Vrînd, cum iți spuneam, să împiedic cu orice preț pe Eminescu de la un act pe care-l socoteam nebunesc, i-am luat mîna și, ținînd-o strîns în ale mele, i-am spus :
— Eminescule, iartă-mă, te rog, de sfîșierea pe care știu că o să ți-o pricinuiesc, — dar aceea pe care ți-ai ales-o drept tovarășă de viață nu merita această cinste... n-o merită. Înainte de dumneata a fost... prietena altora, a fost și a lui Caragiale. Mi-a mărturisit chiar el...
Parcă-l văd și acum. Și-a dus la gură mîna cu care-și ștergea stăruitor buzele, ca pentru a înlătura un gust amar, și atîta a zis :
— Canalia !
S-a sculat și a plecat.
Multă vreme nu l-am mai văzut. Luceafăru n-a apărut în Convorbiri, ci într-o publicație din Viena, de unde apoi a fost reprodus în Convorbiri. S-a jenat să mi-o trimeată mie. Căci, oricît de splendidă era haina în care îm brăcase prozaicele mele cuvinte, prin care încercasem să-l conving, știa c-o să le recunosc.
Și acum adu-ți aminte :

De greu negrei vecinicii,
Părinte mă dezleagă

. . . .

— Hyperion ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume.
Tu vrei un om să te socoți

Cu ei să te asameni...

. . . .

Şi pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pămînt rătăcitor
Şi vezi ce te aşteaptă.

Ce s-a întîmplat în urma plecării lui atunci de la mine, nu ştiu. Probabil scene, ruptură. Încercări de recucerire din partea ei :

Cobori în jos luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază...

Revoltă, indignare, rezistenţă din partea lui :

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul...

Da, ai dreptate, dintr-o mare durere a răsărit Luceafărul... Şi totuşi Eminescu, mai tîrziu, a recăzut „ca-ntrecut în mări, din tot înaltul" : s-a împăcat cu Veronica Micle.

Cînd am aflat-o n-am fost surprins ; mi-am zis că trebuia să mă aştept. Cunoşteam doară Veneră şi Madonă, cu care inaugurase colaborarea lui la Convorbiri. Veneră şi Madonă care, după fulgerătoare imprecaţii adresate trădătoarei, sfîrşeşte cu :

Şterge-ţi ochii, nu mai plînge !... A fost
crudă-nvinuirea,
A fost crudă şi nedreaptă, fără razim, fără
fond...

Aceasta este destăinuirea pe care mi-a făcut-o Maiorescu, într-o dimineaţă de iunie de acum patruzeci şi doi de ani, cu rugămintea de a o păstra pentru un mult mai tîrziu, care am socotit că a sosit.

Dacă facem un calcul simplu aceste pagini au fost scrise de Brătescu-Voineşti în 1934 şi tipărite în 1935.

Veronica Micle

Rezistă ecuaţia „Brătescu" ?

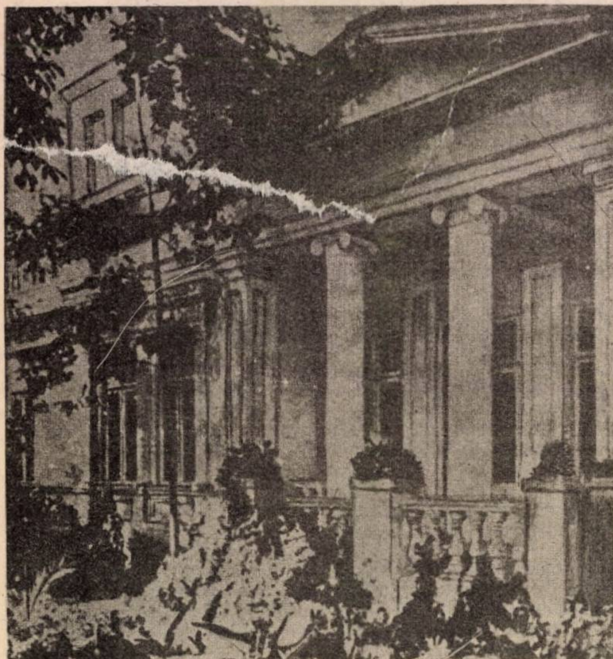
Exegeza **Luceafărului** ocoleşte pe cît este posibil această mărturisire ori o clasează la capitolul beneficiului de inventar. Accentul este pus, cum este şi firesc, de altfel, pe semnificaţia izolării omului de geniu într-o societate insensibilă. Cine studiază însă laboratorul de creaţie al **Luceafărului**, cine e interesat de viaţa scriitorului nu poate ocoli depoziţia lui Brătescu-Voineşti.

Pe lîngă interesul indiscutabil pe care-l are pentru biografia sufletească a lui Eminescu, confesiunea lui Brătescu-Voineşti suportă cîteva obiecţii. Prima priveşte felul în care este descris Maiorescu. Reproducerea noastră a lăsat pe dinafară cam tot atîtea pagini cît cele prezentate care vorbesc despre Maiorescu. Este un portret entuziast, apologetic şi extrem de conform unei imagini pe care Maiorescu a voit s-o acrediteze despre sine. Modul în care Maiorescu înfăţişează grija lui neistovită pentru Eminescu are ceva polemic şi, desigur, fals. Mai este apoi portretul iniţial pe care Maiorescu îl face poetului. El atrage atenţia asupra valorii articolelor politice ale lui Eminescu şi face caracterizări care n-au mai apărut nicăieri în textele lui. Bănuim că este vorba de un Maiorescu adus la zi pentru a i se întări infailibilitatea. Valorificarea şi chiar supralicitarea publicisticii eminesciene aparţin unei generaţii de critici şi scriitori mai tineri decît Maiorescu. Aceştia au exploatat jurnalistica lui politică şi manuscrisele. Despre acestea din urmă ştim că ele n-au trezit interesul criticului, care le-a depozitat fără să le deschidă predîndu-le Bibliotecii Academiei, fără a fi cercetat conţinutul lor, Brătescu-Voineşti îşi scrie amintirile prin 1935 cînd imaginea lui Eminescu era alta decît cea fixată de Maiorescu înainte de 1900 şi e de presupus că a vrut să-şi aducă la zi idolul. Ca orice amintiri scrise la mare distanţă de faptele la care se referă este firesc să conchidem că şi cele ale lui Brătescu-Voineşti suferă de maladiile care se instalează în infrastructura acestui tip de memorii.

Interesul deformator al autorului merge însă mai ales într-o direcţie şi chiar dacă afectează şi alte zone, acestea din urmă mai puţin [illegible] sînt demne de încredere. Interesul prim al autorului **Blănii lui Isaia** era de a face un portret monumental şi monolitic lui Maiorescu. Exagerările şi falsurile aici apar. Chiar relatarea despre geneza sentimentală a **Luceafărului** au rostul de a preciza postura excepţională a lui Maiorescu. Brătescu-Voineşti e mai puţin interesat de Eminescu decît pare. Cheia pe care ne-o oferă Brătescu-Voineşti este următoarea : Luceafărul = Eminescu, Fata de crai = Veronica, Cătălin = Caragiale, Demiurgul = Maiorescu. Ultima dezvăluire justifică confesiunea. Eminescu ocupă, de fapt, planul doi în aceste pagini. Ele sînt destinate a explica poziţia de **Demiurg** a lui Titu Maiorescu în încîlcita afacere amoroasă Eminescu — Veronica — Caragiale. Din chiar relatarea criticului reiese că izvorul poemului este întîlnirea dintre acesta şi poet în care imperativul poeziei este susţinut de Maiorescu în faţa unui Eminescu tulburat de imperativele vieţii. În viziunea lui Maiorescu, adoptată şi de Brătescu-Voineşti, **Luceafărul** nu ar face decît să nareze această discuţie şi întîmplările care au gravitat în jurul ei.

Titu Maiorescu (sus) ● În casa lui Titu Maiorescu de pe str. Mercur nr. 1 (azi dărîmată) Eminescu citește, la 24 aprilie 1882, pentru prima oară în public, poemul „Luceafărul" (jos)

Poetul se adresează criticului în chestiunea căsătoriei sale cu Veronica Micle. Avertizat asupra slăbiciunii lui Eminescu pentru Micle pe care-și propunea s-o combată, Maiorescu se vede în situația de a da o bătălie mai grea. Poetul vrea să renunțe la poezie, să devină un om de rînd, să muncească alături de Veronica Micle, să întemeieze cu alte cuvinte o familie burgheză. Rezumăm pentru a ușura paralela cu poemul. Maiorescu combate proiectul, subliniindu-i șubrezenia socială și apasă pe imperativul poeziei. Atunci cînd poetul se arată îndărătnic, Maiorescu îi aplică lovitura de grație dezvăluind raporturile compromițătoare ale adoratei cu colegul Caragiale. Intervenția are autoritatea celui care a emis-o. Maiorescu și-a calculat efectul. În acest punct, unde interesul apologetic al lui Brătescu-Voinești nu mai funcționează, e de presupus că faptele sînt redate întocmai. Discuția este probabil întocmai cum s-a petrecut și cum a fost reținută de la Maiorescu. Cruzimea gestului îl caracterizează de altfel de Maiorescu, mai bine decît paginile de adulație pe care le înșiră pînă aici prozatorul, chiar dacă nu asta i-a fost intenția.

Reținem deci că Maiorescu se vedea pe sine proiectat în acest poem ca **Demiurgul** care stă la origina modificărilor de conduită și viziune la Hyperion și că, simplificînd la maximum, echivalența se poate obține. Nu știm însă ce ascunde poezia din punctul de vedere al lui Eminescu. Este cel mai prețios punct de vedere. Chiar dacă faptele sînt reale, și vom vedea că sînt, chiar dacă **Luceafărul** e un reflex al unor dificultăți sufletești autentice ale poetului, este greu de acceptat simplitatea acestui cod al poemului. Convenabil lui Maiorescu, el nu mai este la fel de convenabil poemului și nici lui Eminescu. Interpretarea pe care o dă schematic Maiorescu **Luceafărului**, atît de geometrică, intră în discuție tocmai pentru geometria ei. Dar cu ajutorul acestor discuții în jurul **Luceafărului** intrăm în culisele vieții sufletești ale poetului.

Dincolo de cortina ficțiunii

Este adevărată istoria cu revizorul școlar vorbăreț care ar fi făcut publice relațiile secrete cu Veronica ? Acesta e pumnalul folosit de Maiorescu. Din schimbul de scrisori al celor doi iubiți faptele reies neîndoielnic ca adevărate. Caragiale a abuzat de condiția lui de tăinuitor al relației trecătoare cu Veronica. Poeta și-a recunoscut vina în fața lui Eminescu, dorind evident împăcarea și ducerea la capăt a proiectului marital. Raporturile dintre Eminescu și Caragiale devin foarte încordate. Crispate sînt și raporturile epistolare cu Veronica Micle, în nici un caz firești.

Dificultatea ameliorării raporturilor dintre cei doi iubiți de la distanță, unul la București și altul la Iași, nu pleca numai de la faptul că lui Caragiale îi plăcea să-și trîmbițeze succesele erotice, ci că și le putea chiar proba. Caragiale înțelegem din mai multe mărturii, deținea scrisori de la Veronica Micle, care, indiferent de registrul lor erotic, erau scrisori intime și puteau fi exhibate ca dovezi. Crăciunul din 1881, la Kremnitzi, prilejuiește o ceartă a lui Eminescu cu Caragale, notată telegrafic de Maiorescu în jurnal. Era la peste un an de la discuția cu Maiorescu, timp în care raporturile cu Veronica trecuseră la faze mai îngăduitoare, de vreme ce conflictul îl viza acum pe Caragiale. „Pe domn

în chestiune, îi scrie Eminescu Veronicăi după patru zile, l-am bruscat în societate, dar a tăcut frumuşel ca un om de nimic ce este. Am consultat pe un om cunoscător de afaceri, ce trebuie să fac pentru a putea cere scrisorile tale. El mi-a spus că tu trebuie să i le ceri. În caz cînd nu ar voi să le dea, căci e liber a nu voi aceasta, pot să-l silesc a-mi da satisfacţie". Se acordă prea puţină importanţă acestui episod al scrisorilor. Returnarea lor era condiţia pe care o punea Eminescu şi nu Veronica. Cel devenit vulnerabil prin aceste scrisori era poetul şi nu poeta. Este de presupus că Veronica Micle şi-a înfăţişat vina, redusă doar la existenţa scrisorilor în discuţie. Iată de ce Eminescu notează undeva că s-a lăsat indus în eroare asupra Veronicăi şi dă dracului pe intrigant. Apoi îşi face un punct vital din obţinerea sau distrugerea scrisorilor. Eminescu devenea vulnerabil prin Veronica, iar instrumentul concret al vulnerabilităţii erau aceste scrisori. Psihologia situaţiei nu este atît de paradoxală pe cît pare.

Venit la Bucureşti, Eminescu îşi simte şi mai puternic singurătatea, izolarea şi trăieşte din plin efectul aversiunilor concentrate pe care scrisul şi persoana lui, într-un cuvînt personalitatea lui le provoacă. În sfîrşit, la Bucureşti poetul înoată într-un ocean de ură, explicabil prin intransigenţa, inteligenţa şi talentul de care făcea dovadă şi începe să se simtă asediat. Incidentul Veronica Micle va fi fost raportat de poet la această condiţie de ins singuratic, fără prieteni şi supus unui asediu nemilos. Nu întîmplător, mai tîrziu, va dormi cu revolverul lîngă pernă deşi se afla la Iaşi : clipa întunericului se apropia. Veronica acceptă, culpabilă şi culpabilizată, să participe la tentativa de a obţine înapoi scrisorile care n-ar fi trebuit să plece niciodată. Ele îl fac pe Eminescu la Bucureşti şi mai vulnerabil decît pînă atunci pentru că ele izbesc în fiinţa lui cea mai intimă. Expresive în acest sens sînt rîndurile pe care în 1882, ianuarie, poetul i le scrie într-o scrisoare : „Tu ştii că eu sunt un om urît de multă lume şi că cine ar afla că mă iubeşti, ca să se răzbune asupră-mi, s-ar răzbuna pe tine". Împăcarea lor trebuia să rămînă secretă tocmai pentru a cruţa cuplul ! Eminescu cere Veronicăi o rezervă totală în ceea ce-l priveşte. Era precauţia principală de care Eminescu avea nevoie şi pe care existenţa scrisorilor de la Caragiale o periclita total. „Te rog, dar, cere-i scrisorile şi răspunde-mi apoi dacă ţi le-a trimis sau nu". Veronica acceptă acest rol, şi-i relatează o discuţie cu Caragiale : „Mi-a zis că eu nu ţi-am mărturisit păcatul meu decît ca să sfărîm prietenia ce exista între tine şi el... A-propos, zice : „Hai, ai să-l faci pe Eminescu să se bată cu mine, să mă împuşte !" şi cu cîte alte prostii. E un adevărat spion. Mi-a groază de tot ce poate fi capabil acest om, dar să-l lăsăm dracului".

Tensiunea produsă de intervenţia lui Maiorescu, de indiscreţiile lui Caragiale, de amestecurile altor amici, a lăsat urme adînci. Încercarea celor doi amanţi de a repara ireparabilul n-a dat nici un rezultat. Presiunea la care era supus Eminescu era foarte mare şi a avut finalul cunoscut. Sigur că între aceşti doi iubiţi legătura era adîncă, indiferent de inegalitatea sentimentelor, de vreme ce se constituie în partidă aparte împotriva tuturor. Dar ceva nu merge şi ultima încercare de apropiere se destramă. A învinovăţi pe Veronica aici este exagerat. Nu ea a provocat lovitura sufletească poetului, chiar dacă s-au folosit slăbiciunile ei femeieşti pentru a i-o aplica. Rolul unor „amici", între ei chiar Caragiale, este mult mai mare. În niciun caz nu se pot trage concluzii asupra Veronicăi Micle din poemul **Luceafărul**, aşa cum îl rezumă şi explică cuplul Maiorescu — Brătescu-Voineşti. Relaţia dintre cei doi este mai subtilă şi mai complicată decît o lasă să se înţeleagă unele interpretări partizane. Adevărata lovitură pe care o dă Veronica lui Eminescu nu stă în înşelăciunea amoroasă, fără, de altfel, intenţia de publicitate, cu Caragiale, ci în colaborarea la **Literatorul** lui Macedonsky din 1882, martie. Gestul nu putea scăpa lumii literare şi era revanşa pe care Veronica Micle şi-o lua pentru neînţelegeri poate numai de ei ştiute. Sigur este că amîndoi au dorit căsătoria la un moment dat şi că li s-au pus piedici. Şi chiar dacă în poemul **Luceafărul** este topit ceva din zbuciumul de dinaintea nebuniei poetului, a căuta identificare personajelor din poem cu cele reale este excesiv. Poemul rămîne superior realităţii, realitatea este mai agresivă decît poemul. Cei o sută de ani de la tipărirea **Luceafărului** ne aşează însă în faţa aceloraşi enigme încă nedezlegate de istoria şi critica literară.

I.L. Caragiale

«Porni Luceafărul, creşteau / În cer a lui aripe...»

V. Caragheorghe

VATRA STRĂMOŞILOR LUI CARAGIALE

DETECTIVISTICA ISTORIEI LITERARE

Puţini ştiu cîtă detectivistică intră în istoria literară. Mai ales acolo unde informaţiile şi documentele nu-s clare, acolo unde există lacune şi apar contradicţii, spiritul detectiv al istoricului literar trebuie să intre în acţiune. Fără el multe aspecte ale trecutului nostru literar ar fi rămas albe sau confuze. G. Călinescu avea pasiunea acestei detectivistici şi preţuia de aceea într-un grad înalt tipul de investigaţie istorică a lui Hasdeu în care se regăsea.

Istoria literară pune numeroase întrebări care-şi cer răspunsul. Una dintre ele este originea lui Caragiale, care ca şi a lui Eminescu rămîne o problemă deschisă. Dacă în cazul lui Eminescu, Petre Rezuş pare a fi adus clarificări decisive prin explicarea pe bază de sinaxar ortodox şi regulă onomastică a numelui **Emin** ca provenind din **Euminie,** originea şi numele lui Caragiale, mai puţin controversate, merită totuşi o cercetare mai aplicată. Caragiale a păstrat o tăcere subliniată în legătură cu origina sa, iar cînd a făcut-o a dat răspunsuri contradictorii. Sigur este că-şi recunoştea o origină umilă şi că geograficeşte se considera a fi de undeva din sud. Declaraţiile scriitorului nu ne ajută prea mult în legătură cu elucidarea originii lui. Plecînd de la două afirmaţii ale lui Caragiale, Şerban Cioculescu formulează dilema : **grec sau arvanit ?** Unele elemente par a-i indica mai ales o origine arvanită. Scriitorul s-a fotografiat, de-altfel, în costumaţie arnăuţească cînd se afla la Berlin. Chemarea locurilor de origină a funcţionat desigur în exilul său voluntar. Dar ea nu ajută la desemnarea unei origini exacte

Ca şi Anton Pann, Caragiale este desigur de undeva din sudul Dunării şi aduce în opera lui ceva din spiritul neamului şi locurilor de obîrşie. Dar care sînt acestea ? Este el la origină unul din grecii fanarioţi apăruţi ca muştele în vremea lui Caragea vodă ? Sau este unul din arvaniţii veniţi şi ei după căpătuială de dincolo de Dunăre ? Chestiunea rămîne în suspensie. Ion Roman avansează o a treia ipoteză indirect, dar ea merită să fie consemnată : **„Caragea** apare frecvent, scrie autorul monografiei **Caragiale,** în onomastica greacă şi albaneză, nu lipseşte însă nici din cea aromânească". Iată şi al treilea pol al discuţiei, prea puţin frecventat : **origina aromânească a scriitorului.** Ipoteza este atît de plauzibilă încît este de mirare că n-a intrat serios în dezbatere : ea nu înlătură de loc direcţia suddunăreană a originii comediografului, fie dinspre Grecia, fie de mai aproape. Ea nu contrazice nici culoarea fanariotă a sosirii neamului Caragiale.

Aşa zişii greci veniţi cu treburi negustoreşti, şi chiar cu altfel de treburi, din sudul Dunării în timpul domniilor fanariote erau, de multe ori, doar vorbitori de limbă greacă. Este cazul aromânilor, taxaţi drept greci în diverse oraşe din Europa unde şi-au avut sediile, pentru că veneau dinspre Grecia, vorbeau limba greacă şi erau de rit grecesc. Este cazul fraţilor Poullios negustori ai coloniei greceşti de la Viena, colo

boratori și complici ai lui Righas Velenstinul, aromân și el, dar tipic fanariot după anume acte ale lui. Este cazul coloniei de negustori greci din Miscolț, nordul Ungariei, de fapt negustori aromâni, al căror cartier și a căror biserică se mai păstrează încă, și unde s-a născut celebrul mitropolit Andrei Șaguna. Introducerea celei de a treia posibilități nu contrazice datele problemei și nu înlătură nici primele două propuneri. Ea are dreptul la o considerație mai serioasă decît pînă acum cu argumente cel puțin la fel de importante și valabile. De altfel pledoaria în acest sens a fost făcută și nu facem decît s-o reamintim cititorilor noștri. Ea are un aspect coerent și incitant și merită reprodusă în întregime.

ORIGINEA AROMÂNĂ A LUI CARAGIALE

„Sunt indicii suficiente care ne îndreptățesc să credem că marele Caragiale ar fi de origină aromână. În primul rînd, n-avem nici o probă certă care să vorbească în mod limpede de obîrșia grecească a lui Ion Luca Caragiale. Ne găsim numai în fața unei presupuneri, într-adevăr foarte răspîndită, dar nu îndeajuns de controlată. Faptul că a fost considerat drept grec nu constituie o probă concludentă în această privință. Multă vreme românii din Macedonia, în țară au fost confundați cu grecii. Această regretabilă confuzie persistă chiar și în zilele noastre. În sprijinul originii aromânești a lui Caragiale vine următoarea scenă relatată de tatăl meu. Într-una din zile, Teleor îi spune tatălui meu : „Vino, macedonene, să-ți recomand pe un compatriot de-al vostru". Și-l prezintă pe Caragiale. Autorul Scrisorii pierdute **n-a tăgăduit.**

Unii ar fi înclinați să creadă că din vorbele lui Teleor, nu reiese în chip clar origina aromânească a lui Caragiale. S-ar putea interpreta că epigramistul Teleor nu s-a referit atît la origina etnică, cît la spațiul geografic. Această interpretare trebuie însă înlăturată prin aceea că Teleor, cînd a făcut recomandările, a ținut să-i arate lui Caragiale, că tatăl meu este un înfocat naționalist care activează în Macedonia, pentru propășirea cauzei românești.

Dar ceea ce-mi întărește mai mult presupunerea că scriitorul Caragiale este de obîrșie macedoromână, e genul său satiric și umoristic. Umorul și ironia incisivă sînt însușiri care le întîlnim printre românii din Macedonia. Cine a trăit printre dînșii a putut să facă, la fața locului, această constatare.

Pentru cei mai mulți, care au despre macedoneni idei apriorice și eronate li se va părea cu totul paradoxală o astfel de afirmare. Foarte mulți sînt obișnuiți să vadă în locuitorii din Macedonia, niște ciobani cu o viață sufletească puțin evoluată sau haiduci care nu se pricep să mînuiască decît pistoalele și iataganul.

Românii care locuiesc în Pind și Macedonia sunt oameni umblați, cu viață interioară și tradiție culturală. Vioi și mucaliți, au privirea ageră și zeflemeaua pe buze. Toate neamurile din

Peninsula balcanică sunt obiectul ironiei muşcătoare a aromânilor. În ciuda legendei care circulă, atribuindu-le tot felul de calităţi, grecii nu sînt capabili nici de umor, nici de zeflemea.

Totodată nu trebuie să pierdem din vedere un amănunt caracteristic şi revelator. Aromânii au dat literaturii sîrbeşti pe cei mai de seamă scriitori comici: Aleco Branislav Nuşici (Alcibiade Nuşa din Clisura) şi Dragoliub Sotirovici, din familia Sotir Sunda din Cruşova. Şi ceea ce este şi mai interesant este că talentul ambilor scriitori sîrbi se înrudeşte deaproape cu acela al lui Caragiale. Clisureanul Nuşici ironizează starea de tranziţie a poporului sîrb către civilizaţie. În acelaşi gen scrie şi cruşoveanul Dragoliub Sotirovici. Această afinitate de ordin spiritual între cei trei scriitori nu este un simplu joc al întîmplării, ci rezultatul aceluiaşi substrat etnic. Pentru mine, acest fapt trage mai mult în cumpănă, decît aşa zisele documente edificatoare.

Din considerentele înşirate mai sus, sîntem îndreptăţiţi să tragem concluzia logică, potrivit căreia, marele scriitor Caragiale e de origină aromână, cu atît mai mult, cu cît în sprijinul tezei contrare, nu se poate invoca nici o dovadă care să reziste unei minuţioase analize. Căzînd părerea originii străine a lui Caragiale, autorul Scrisorii pierdute ne apare într-o lumină nouă. Comentatorii şi criticii, în înţelegerea şi judecarea personalităţii şi operei lui Caragiale, vor trebui să ţină seamă de acest nou punct de vedere."

Rîndurile de mai sus au fost scrise şi tipărite de Sterie Diamandi, bun cunoscător al realităţilor aromâneşti, din ţară şi din Sudul Dunării, în **Oameni şi aspecte din istoria aromânilor** (1940). Expunerea este cumpănită şi merită toată atenţia. A lua la rînd toate argumentele şi obiecţiile lui Sterie Diamandi nu înseamnă decît a le întări poziţia.

OBIECŢII LA IPOTEZA „DIAMANDI"

Obiecţia fundamentală este că nimic nu vorbeşte limpede de o origină grecească a lui Caragiale. Scriitorul însuşi n-a făcut decît să încurce urmele, indicînd ba o origine greacă, ba una, şi mai ales asta, albaneză. O altă obiecţie priveşte eroarea de optică, bizuită pe ignorarea unor realităţi etnice şi politice suddunărene, care a asimilat valului fanariot, grecilor şi persoane care aveau doar o origine sudică, vorbeau limba greacă şi se încorporau instituţiilor timpului. Nici chiar aşazişii domni fanarioţi sau complet greci.

Contestarea valabilităţii episodului cu Teleor, din care ar reieşi acceptarea originii aromâne de către Caragiale, este posibilă. Dar ea presupune contestarea tuturor celorlalte episoade sau surse folosite de istoricii literari pentru stabilirea unei origini greceşti a lui Caragiale. Capacitatea lui documentară nu este nici mai presus, nici mai prejos decît a celor prin care se probează origina atică a comediografului. În plus, liantul acestei relaţii mijlocite de Teleor este devotamentul pentru cauza românească. Înclinarea lui Caragiale pentru o asemenea poziţie ne este cunoscută, din interesul lui pentru cauza Transilvaniei. Şi acest cadru este plauzibil şi nu contrazice portretul moral şi politic al lui Caragiale.

Următoarele argumente sînt de altă natură, vizează date structurale etnice şi l-ar fi interesat desigur pe Călinescu în croiala capitolului despre **Specificul naţional** al istoriei sale literare. Aromânii, ne spune Sterie Diamandi, au o puternică şi faimoasă vocaţie a satirei şi umorului. Producţia lor folclorică în regim umoristic şi satiric este oglinda comică a tuturor popoarelor Peninsulei balcanice. Sterie Diamandi nu ne prezintă această trăsătură ca pe o faţetă periferică ci ca pe una fundamentală a aromânilor. N-avem nici un motiv să contrazicem pe un cunoscător deaproape al fenomenului aromânesc, cu atît mai mult cu cît inteligenţa vie şi spiritul muşcător al aromânilor ne sînt cunoscute din convieţuirea cu ei. Sterie Diamandi merge şi mai departe şi contestă calităţi similare grecilor care, este drept, nu s-au făcut faimoşi în literatura modernă prin spirit satiric şi o comediografie de succes. Interesant de notat aici este că spiritul ironic şi muşcător al sclavilor traci şi daci era remarcat de clasicul grec ca o realitate caracteristică pentru ei şi delimitativă faţă de stăpînii lor eleni. Dar în această direcţie speculaţiile nu mai sînt de acum argumente.

Calităţile native nu produc fatalmente artă. Prevăzînd parcă această ripostă autorul acestei incitante ipoteze aduce exemplul celor doi cunoscuţi dramaturgi sîrbi de origină aromânească, dintre care Branislav Nuşici n-are nevoie de recomandări speciale. Proba că spiritul satiric al autorului a rodit la nivelul literaturii culte şi moderne este făcută. Şi mai interesantă este apropierea comediilor lui Nuşici de cele ale lui Caragiale, care ar merita un popas aparte. Ipoteza lui Sterie Diamandi este solid construită şi merită a fi scoasă din postura de ipoteză.

Polemica lui Sterie Diamandi este una însă mai generală. El refuză imaginea prăfuită a unei populaţii aromâneşti rezumată doar la păstorit, încremenită în locuri, obiceiuri şi îndeletniciri tradiţionale. Reacţia lui este îndreptăţită de realităţi elocvente. Aromânii n-au fost doar simpli păstori. Ei au produs şi negustori celebri şi oameni politici faimoşi, au dat intelectuali de seamă şi scriitori de importanţă incontestabilă. Marele om politic al Greciei moderne, Coletti, înfăţişat de Ghica în scrisorile sale, era aromân. O bună parte din luptătorii pentru libertate ai Greciei moderne au fost aromâni şi rolul lor în crearea unei Grecii noi a fost mare. Listele pot fi lungi, dar nu ne vom opri asupra acestui aspect. Este vorba despre scriitori şi ceea ce vrem să menţionăm în mod special este că aromânii au dat şi cîţiva dintre scriitorii de seamă ai literaturii neogreceşti. Fără un stat propriu şi instituţii care să le promoveze limba şi cultura ei au acţionat pe tărîmul limbii şi culturii neogreceşti. Primul citabil aici este celebrul Righas Velenstinul, legat nu numai prin origine

· Port bărbătesc aromânesc din Munții Pindului

de români ci și prin biografie, o bună parte a vieții petrecîndu-și-o în Țara Românească. El este un remarcabil scriitor luminist reclamat ca atare astăzi din perspectiva unei literaturi moderne grecești cu o conștiință integrală. Altul este Anghelos Vlahos, al cărui nume-i divulgă grăitor origina, traducător strălucit și poet original de o rară forță. Zalocosta, cel de al treilea nume pe care-l amintim aici, a fost luptător la Misolonghi pentru libertatea Greciei și a lăsat în urmă două mari poeme care vorbesc despre eliberarea Eladei : **Preveza** și **Misolonghi.** Într-un moment de răscruce al culturii și literaturii neogrecești, a apărut un alt poet aromân Valoaritis care a îndrumat poezia neogreacă către sursa plină de prospețime a cîntecului popular. Toate aceste nume de scriitori nu sînt lipsite de importanță pentru mișcarea literară neogreacă Ele semnalează capacitatea de creație a acestui vechi popor și ar fi de mirare ca ei să fi făcut dovada aceasta numai pe teritoriul iugoslav și grecesc și nu și pe cel românesc care este pentru aromâni cea de a doua patrie.

O LUME UITATĂ: AROMÂNII

Cine sînt dar acești aromâni al căror ilustru reprezentant în literatura română ar urma să fie, conform propunerii lui Sterie Diamandi, Ion Luca Caragiale ?

Dacă ne luăm după cum își spun singuri : **arumân, rumân, rămân** ei sînt români. **Aromân** înseamnă de fapt **român, a**-ul din față nefiind decît o proteză pe care o întîlnim și la **lămîie,** pronunțat **alămîie** și așa mai departe.

Vecinii lor îi numesc cel mai adesea **vlahi,** care înseamnă tot **români,** termenul fiind întrebuințat și pentru românii din nordul Dunării. Albanezii le mai zic și **rëmër,** formă derivată din latinescul **romanus** și care confirmă termenul de **român** și **vlah.** Alți termeni combinați : **cuțovlahi,** adică vlahi șchiopi sau, după o atestare veche, **vlahorinhini.** Sîrbii îi numesc **belivlahi,** adică „vlahii albi", spre deosebire de **vlahii negri** de la nordul Dunării. Foarte răspîndit este și numele de **țințari,** a nu se confunda cu „țînțari" deși etimologiile populare conduc aici, de felul în care aromânii pronunță pe **cinci** din latinul **quinque=ținți.**

Important de reținut este că aceste denumiri atestă o identificare comună : poporul aromân este un popor de vlahi, același popor cu cel din nordul Dunării.

Oamenii de știință, care i-au descoperit tîrziu pe aromâni în cazanul de populații al peninsulei balcanice, le-au dat și ei diferite nume pe care le întîlnim în lucrările lingvistice mai ales. Aceste nume sînt următoarele : **Traco-Vlahi, Rumuni, Rumani, Aromâni, Macedoromâni.** Englezii le spun **vlahi.**

Denumirea de **Traco-vlahi** încearcă să acopere semnificația istorică a acestei populații. Ea este urmașa din Peninsula balcanică a tracilor **romanizați,** care și-au păstrat în condițiile slavizării Peninsulei balcanice și al altor presiuni modelatoare, formele vechi de viață socială și limba. Ca și bascii, albanezii, gruzinii, românii, populațiile mexicane, aromânii sînt un **popor relicvă.** Ei reprezintă o populație băștinașă foarte veche cu un rost important în viața Peninsulei balcanice de-a lungul întregii ei istorii. Populație cu o personalitate puternică, intrată adînc în memoria locuitorilor balcanici, aromânii au fundat și cîteva înjghebări statale care n-au reușit să reziste neobositelor convulsii politice ale acestei zone a Europei. Celebru rămîne **Imperiul vlaho-bulgar** întemeiat de frații vlahi Asăneștii, în urma unei revolte împotriva Impe-

riului bizantin. Acest stat are un rol crucial în Balcani atît timp cît îşi menţine puterea.

Trăsăturile populaţiei vlahe care a contribuit la întemeierea Imperiului Asăneştilor pot fi recunoscute în mare măsură şi la urmaşii lor, aromânii de azi : colectivităţi închise, conservatoare, aşezate în munţi, crescători de vite, de oi în principal, independenţi şi războinici. În plus, o populaţie care nu s-a lăsat nici îmblînzită nici asimilată de-a lungul vremii. Sînt motivele pentru care a fost privită cu adversitate de multe ori de către noii veniţi. Toate acestea sînt semnele vechimii unui popor care vine după toate aparenţele de dincolo de istorie. I-a fost studiată mai ales limba, considerată un dialect la dacoromâni şi studiată ca atare. Aromâna atestă forme intermediare de la latina populară la limba română fiind indispensabilă pentru studiul limbilor romanice. Ca şi limba română vorbită la nordul Dunării, aromâna este urmaşa limbii vorbite de tracii romanizaţi în Romania orientală. Trecuţi în România, aromânii îşi părăsesc de obicei dialectul şi îşi însuşesc cu o uimitoare rapiditate limba română literară. Dintre ramurile suddunărene ale Romaniei de răsărit aromânii sînt cei care au avut o dezvoltare culturală mai întîi în limba greacă apoi în limba natală. Marele lor centru cultural Moscopole din Alabania a fost însă distrus pe la 1769–70 de o populaţie albaneză convertită la islamism şi fanatizată. A intrat în joc şi starea extrem de înfloritoare a acestui centru românesc datorită negustorilor săi. Distrugerea Moscopolei a pus capăt unei dezvoltări extrem de promiţătoare şi a risipit pe aromânii de aici în zone mai puţin ameninţate de fanatismul islamic al noilor convertiţi. Urmarea este că dezvoltarea culturală a aromânilor a fost întreruptă. Ei vor ilustra de acum înainte în chip strălucit culturile a căror limbă şi-o vor însuşi şi o vor sluji.

Importanţa comercială şi financiară a aromânilor a rămas extrem de mare pentru întreaga Peninsulă balcanică. Un istoriograf sîrb, D. I. Popovici, analizind dezvoltarea comercială şi intelectuală a sîrbilor, scrie următoarele : **„Aromânii, după cum am văzut, au fost oameni de o capacitate rară, aproape genială, nu numai în negoţ, dar şi în alte direcţiuni. După aptitudinile lor, ei pot fi puşi alături de acele vechi şi talentate popoare istorice, cum sînt evreii, grecii şi armenii. Cînd se va face analiza sîngelui oamenilor noştri mari, atunci se va vedea că un număr însemnat din bărbaţii noştri iluştri, mai cu seamă cei născuţi în preajma tîrgurilor, în linie bărbătească sau femeiască, sau cum se spune altminterelea, după sîngele gros sau subţire, se coboară din aceşti oameni vrednici".**

Rolul acestor oameni vechi de o neobişnuită capacitate a fost mare, iar recunoştinţa faţă de ea în inversă proporţie cu aportul ei la viaţa colectivităţilor în care au supravieţuit. În mişcarea de eliberare a Greciei „armatolii", adică aromânii înarmaţi au avut un rol decisiv. Ei au dat şi după această eliberare oameni politici, literaţi şi financiari dintre cei mai de seamă în viaţa Greciei. După 1900 însă bande de **antarţi**, formaţii politice şovine, colorate religios îşi făceau un titlu de glorie din suprimarea fără nici un motiv sau judecată a familiilor aromâneşti din Grecia. Sterie Diamandi citează mai multe asemenea crime „pioase" pe care antarţii le făceau sub acoperirea bisericii oficiale care-i absolvea de vinovăţie. Copii, femei, bărbaţi, bătrîni surprinşi acasă ori la munca cîmpului erau lichidaţi fără nici o remuşcare. Şovinismul genocid nu e o noutate ! Guvernele româneşti au intervenit de mai multe ori pentru ca aromânilor să li se asigure învăţămîntul în limba maternă şi libertatea confesiunii religioase. Astăzi această populaţie, la fel de veche şi de importantă pentru istoria Peninsulei ca albanezii şi grecii, n-are şcoli în limba maternă şi serveşte doar ca material didactic în lecţiile despre istoria limbii române. Numărul aromânilor variază după sursele care le procură de la 300 000 pînă la 500 000. Ies din aceste calcule aromânii expatriaţi în România, S.U.A. ori în alte ţări europene. Acesta este pe scurt poporul care ar fi dat literaturii române pe Caragiale şi celei iugoslave pe Nuşici, celei greceşti pe Righas Fereos şi Zalacosta. Istoricul literar are a lua în consideraţie această ipoteză. Denominaţia de **grec** atribuită lui Caragiale trebuie folosită cu prudenţă. În Caragiale ar veghea după această ipoteză, neîmblînzitul spirit satiric al vechilor autohtoni de la Balcani şi Dunăre.

N. Zarcada

UN BASM ROMÂNESC AJUNS «BEST-SELLER» ÎN LITERATURA MAGHIARĂ A SECOLULUI AL XVI-LEA

Cum prea bine se știe, referindu-se la miturile naționale, în a sa **Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent**, G. Călinescu numește pe cel dintîi, **Traian și Dochia**, „simbolizind constituirea însăși a poporului român", reluat consecvent în opere culte de către Asachi, Bolintineanu, C. Stamati, Al. Pelimon, Frederic Damé, G. Baronzi, de Eminescu însuși și de mulți alții. Ceea ce se știe mai puțin este că această frumoasă alegorie privind nașterea poporului nostru a fost tratată mai întîi de un transilvănean, Albertus Gergei, încă din a doua jumătatea a secolului al XVI-lea, în plină Renaștere, într-un basm-epopee versificat în limba maghiară, cu titlul originar (descoperit prima dată de Hasdeu în **Catalogus Bibl. Széchény**, t. I, pars I, 1799, p. 35) de **Argirus nevü Király-firul, es egy tündér Szüs-leanyròl Historia.** „Sine loco et anno, in-19, fol. 16. Auctor est Albertus Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fabela vero hac expressa esse dicitur subjugate a Romanis Daciae historia". (Apud **Etymologicum Magnum Romaniae**, sub cuvîntul **Arghir**). Însă la data la care o comenta Hasdeu, urmat apoi și de Aron Densusianu, în **Revista critică-literară** (Iași, 1895), povestea în chestiune era de multă vreme răspîndită printre români, datorită versiunii tipărită în

Traian și Dochia. Litografie de Gheorghe Asachi

ІСТОРІѦ
прѣ фрꙋмоасꙋлꙋи
Аргир
ши а
прѣ фрꙋмоасеи
Єлени

Ioan Barac: „Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena". Coperta ediţiei a II-a, Braşov, 1809.

limba noastră de către atît de prodigiosul cărturar şi poligraf Ion Barac, la Sibiu, în 1801, cu titlul **Istoria despre Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă, adecă o închipuire supt care se-nţelege luarea ţării Ardealului prin Traian Chesariul Romaniei.** (Să se observe că partea finală a lungului titlu, explicativă, nu se află în original. Ea este adaosul lui Barac, traducător dealtminteri destul de liber al mai tuturor cărţilor lui).

Tipăritura de la Sibiu a circulat multă vreme ca o carte curat populară, pe ambele versante ale Carpaţilor, fără să se ştie cine era autorul de origine. Heliade, copil fiind şi învăţînd, ca şi moldoveanul Negruzzi, să citească româneşte mai mult de unul singur, îşi aminteşte a o fi descoperit în „biblioteca" transhumantă a unor ciobani ardeleni, la o stînă instalată provizoriu pe moşia părintească de la Gîrbovi, în Bărăgan, pe poliţa respectivă mai aflîndu-se — ne asigură „părintele literaturii române moderne" — şi nişte **Vieţi de sfinţi**, o **Epistolie căzută din cer**, cărţulia apocrifă care povesteşte **Pogorîrea Maicii Domnului la iad** şi, desigur, nelipsita **Alixăndriei**. Auzise însă de ea mai înainte de a o fi văzut: „Cînd văzui pe **Arghir** eram în ceruri de bucurie. Învăţai intr-o săptămînă cîntarea întîi. Mă încurca însă că nu ştia nimeni să-mi spuie ce este muză; într-un cuvînt, eram de minune în casă, cînd mă auzeau fetele spuindu-le pe dinafară în stihuri **Istoria preafrumosului Arghir şi a preafrumoasei Elena.** Cînd ziceam: «Hip! Hop! la a mea iubită», aveam biciul în mînă; plesneam cu dînsul şi săream în sus, dar mi-era necaz de că n-are şi biciul meu puterea aceea de farmec".

Şi Costache Negruzzi în **Cum am învăţat româneşte,** ne spune că a găsit **Istoria lui Arghir** chiar în lada cu cărţi a tatălui său, citind-o cu nesaţ şi de îndată. O cunoştea bine Grigore Alexandrescu (aluzia din **Satiră. Duhului meu**: „Şi viaţa ciudată a unui crai cuminte / Care lasă pe dracu fără încălţăminte" este foarte clară), Alecsandri, Ion Ghica, mai înainte de toţi, fireşte, Ion Budai Deleanu, care o prelucrează într-un lung episod din **Ţiganiada**, tîrziu, către finele secolului, o amintesc Coşbuc, Goga şi Iosif. O citise, foarte de timpuriu, Eminescu, încă de pe cînd se afla la Cernăuţi. În vara anului 1866, la Blaj, voia să o rescrie, „după gustul lui", ne asigură memorialiştii, în ritmurile **Mioriţei** şi ale **Meşterului Manole**. „Muza" inspiratoare a lui Gergei şi Barac devine, în cele cîteva fragmente rămase în manuscrisele eminesciene, „dorul sărac" şi „lăutarul pribeag", în versuri de o fluenţă absolută: „Frunză verde fag, / Dorule sărac, / Lăutar pribeag, / Vin de-mi zi să-nşir, / Tot din fir în fir, / Basmul lui Arghir, / Cel cu păr de fir, / Singur să mă mir" etc.

În linii mari, basmul lui Arghir este un basm ca toate basmele româneşti. Se aseamănă, bunăoară, cu **Prislea cel voinic şi merele de aur,** dacă facem abstracţie de unele stridenţe şi implicaţii culte, adaosuri de mitologie antică greco-latină, în gustul epocii la care scria Gergei: **Arghir**, cel de-al treilea fecior al craiului **Acleton** şi al crăiesei **Medena** (subliniem, în rezumatul nostru numele personajelor), izbuteşte în cele din urmă să vegheze o noapte întreagă şi să prindă pe hoţii merelor din pomul miraculos ce se afla în grădina palatului. Erau de fapt şapte păuni şi cel mai măestru dintre ei se descoperă a fi metamorfoza **Elenei**, atît de frumoasă, „că limba omenească nu poate s-o grăiască", întrecînd pe Juno, Venus, Luna, Didona şi Medeea, luate la un loc. Săgetaţi de Cupidon, cei doi adorm îmbrăţişaţi, dar cînd Arghir se trezeşte află că Elena a dispărut din pricină că o „babă sfătoasă" îi tăiase părul cel minunat, materialmente de aur. Ca orice Făt-frumos, eroul pleacă în căutarea iubitei şi trece prin ştiutele peripeţii, dispuse narativ ceva mai complicat decît în basmul pur folcloric. În cele din urmă Arghir o găseşte pe Elena la Cetatea Neagră şi, după învingerea altor dificultăţi, o vede lingă „a lui Venus biserică", (traducerea lui Barac pentru „altarul" Afroditei), înconjurată de fecioare intonînd cîntece pentru Amor. Totul se sfîrşeşte cu obişnuita nuntă crăiască.

Privit aşa, în litera lui, basmul lui Arghir nu pare să alegorizeze deloc naşterea poporului român, să aibă vreo legătură cu mitul **Traian şi Dochia.** De unde dar, la Barac, adaosul din titlu: „închipuirea supt care se înţelege luarea ţării Ardealului prin Traian Chesariul Romaniei"? Hasdeu şi Aron Densusianu arată că Barac îşi ia interpretarea (care, precum se vede. că reprezentant al Şcolii ardelene, îi convine de minune) din cartea istoricului Iosif Benkö intitulată **Transsilvania sive Magnus Transsilvaniae Principatus olim Dacia Mediteraneea dictus. Pars prior Generalis** (Tomus I. Vindobonne, 1778). Istoricul maghiar (secui) — „Transsilvano Siculo, paroche Közep-Ajtensi et notario vener. diocesos erdövidekensis helveticae confessioni addictorum ordinario" — este protejatul conţilor Teleki (şi, intr-o măsură, cronicarul lor). La Bibloiteca Teleki din Tîrgu-Mureş i se păstrează manuscrise, tot în latineşte, în care face o serie intreagă de referiri la români, cele mai preţioase privind istoria contemporană lui, sau aproape, despre domniile lui Constantin Brîncoveanu şi Dimitrie Cantemir îndeosebi *). Întemeiat pe afirmaţia lui Gergei, de la începutul poemei despre Arghir, cum că ar fi utilizat informaţii culese din nişte **cronici italiene** („olasz krónicabòl"), speculînd apoi etimologic numele personajelor,

pe care le-am subliniat în rezumatul de mai sus (**Arghir** din gr. **arghiros** = argint; **Acleton** din gr. **aclitos** = nechemat; **Medena** din gr. **midena** = nici unul, nimeni, nimic), el spune textual: „Dar istoria subjugării Daciei de către romani o citim redată printr-o lucrare poetică elaborată demult în limba maghiară de către Albert Gergei după cronici italiene, poveste care are titlul de **Historia egy Argyrus** (= **Istoria lui Arghir**).

Este prezentat aici Argyrus, ca tînăr născut din tatăl Acletus, mama Medena, care, prins de dragostea unei fecioare cu plete de aur, după felurite întîmplări, călătorii, primejdii ale vieţii, a ajuns în patria fecioarei plăsmuite şi în casa regească, şi acolo a sărbătorit nunta solemnă. Înţelesul pe scurt al acestei poveşti aşa trebuie priceput: aici sînt trei cuvinte greceşti: **Acletus** inseamnă **despuiat de glorie**, prin care lucru se înţelege oraşul Roma şi Senatul Roman. Căci Roma, stăpînă mai înainte a multor domenii, a pierdut cea mai mare parte din gloria sa datorită victoriilor dacilor şi ale altor neamuri. **Medena** înseamnă **nimic** sau **gol** şi reprezintă Italia care era foarte slăbită în vremea aceea. **Argyrus** înseamnă, prin valoarea cuvîntului, **argint**, şi pe bună dreptate îl desemnează pe Traian, care fusese **argintul**, adică podoaba, gloria şi protectorul Romei şi al Italiei, şi care a supus puterii romane Dacia, cea care a făcut să fie scoase timp de cîţiva ani bogăţiile romanilor. **Fecioara**, de aceea numită **Tünder, Szüz, Leàny** (zînă, fecioară, fată), indică Dacia. Şi e numită **Tünder**, cu un cuvînt din limba maghiară care semnifică ceea ce se retrage pe neaşteptate din faţa ochilor: Într-adevăr, Dacia era ascunsă de munţi, de păduri neîntrerupte ca de ascunzători. **Leàny**, adică **fată**, întrucît dintre domnii, cea dacică se credea de către autorul poveştii că a avut o vîrstă aproximativ tînără. **Szüz**, adică **fecioară**, căci se socotea că nu a fost supusă nici unei stăpîniri din partea neamurilor din afară, înainte de Traian. **Plete de aur** se adogă, prin plăsmuire (artistică) fecioarei şi prin ele se sugerează producţia deosebită de aur a Daciei" etc. etc. (ne-am încredinţat, pentru o traducere cît mai fidelă a latinei de redacţie maghiară a lui Benkö, ajutorului autorizat al profesorului Eugen Dobroiu, căruia îi mulţumim călduros).

S-ar zice, în gustul epocii apropiată de aceea a lui Cantemir, Benkö decodează **ieroglifele** într-un sistem foarte exact, cu totul convingător. Interesant pentru noi rămîne faptul că o asemenea interpretare venea, în secolul al XVIII-lea, chiar din partea unui umanist maghiar. Interpretare cu totul în spiritul ficţiunii, însă deloc arbitrară, mai ales că, aflăm dintr-un alt paragraf al scrierii, o atare opinie în legătură cu poema lui Gergei era curentă, chiar foarte populară în epocă, istoricul făcîndu-şi numai datoria de a explicita înţelesurile cărţii pentru publicul cel mare, neinstruit, „plebeian", tinerii mai ales, care o citeau şi o căutau „cu lăcomie, asemenea vreunui codicil sacru": „Nisi memoratorum censum poetica licet elegantia carentium, tanta apud juventutem preacipue plebejam, esset gratia, ut ejus, verae instar historiae praelectio sacri alicujus in modum avide expetatur, fabularum omnino amatoribus fabulae explicatio non relicta fuisset". (Dacă tagma povestitorilor, chiar şi lipsiţi de eleganţă poetică, nu ar fi în atît de mare favoare la tineret, mai ales cel plebeian, încît interpretarea acestei istorii, ca ceva adevărat, se caută cu lăcomie, asemenea vreunui codicil sacru, fără îndoială amatorilor de poveşti nu le-ar fi necesară această explicaţie.)

Cine să fi fost cititorii „plebei" atît de atraşi de **Istoria lui Arghir**, în care se oglindea fabulos cucerirea Daciei de către Traian, dacă nu, în primul rînd, românii ştiutori de ungureşte? Împrejurarea semnalată de Benkö explică, în continuare, şi marea popularitate de care s-a bucurat, imediat în secolul următor, versiunea românească a lui Barac. Astfel încît se poate trage încheierea că, mai înainte ca marii cărturari ai Şcolii ardelene, un Samuil Micu, un Gheorghe Şincai, Petru Maior şi ceilalţi, să-şi fi elaborat severele, ştiinţificele lor cărţi cu privire la istoria românilor, poporul cel mare din Transilvania, mai apoi şi de dincoace de munţi, îşi avea cunoştinţele despre propriile-i origini, îndeajuns de clare, exprimate într-o operă de ficţiune literară pură şi simplă, construită

Ioan Barac

pe schema unui basm autohton.

Mai mult încă, Hasdeu şi apoi Aron Densusianu îşi pun întrebarea dacă nu cumva Albertus Gergei este un român, un poet participant la mişcarea renascentistă şi umanistă maghiară din secolul al XVI-lea, care a ţinut să răspîndească această legendă) închipuită de el, sau, cum singur zice, culeasă de nişte cronici **italiene**) în limba ungurească, mult mai răspîndită în scris pe atunci decît româna. Şi înclină să dea un răspuns afirmativ, deloc incredibil după părerea noastră. Cu atît mai mult cu cît despre viaţa şi activitatea lui Gergei nu se ştie aproape nimic. (Vezi şi cele scrise de Dimitrie Popovici în **Studii literare, I, Literatura română în epoca luminiştilor**, ediţie recentă, apărută la Ed. Dacia, 1972, p. 457 şi următ. şi, mult mai încoace, în ampla lucrare de istoriografie literară maghiară, **Magyar irodalam története**, (= Istoria literaturii maghiare, tomul I, p. 530—533, editată de Academia din Budapesta în 1964, sub conducerea lui Klaniczy Tibor). Se cunoaşte numai aproximativ că a trăit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea,

că a scris **Argirius historiaja**, foarte citită în epocă, dar opera, în intregime, nu i se ştie decit dintr-o ediţie primă postumă, apărută tirziu după moarte, la Buda, în 1749 **). Pînă şi numele scriitorului a fost dedus numai dintr-un acrostih, descifrat de specialiştii în materie în mai multe feluri : **Gergei, Gyergyei, Gergely, Gyergyai Albert.** Socotind după nume, după limbă şi după împrejurarea că la nuntă Arghir, mirele, dă soaţei sale două ritualice palme — simbol al supunerii femeei faţă de bărbat — s-a mai dedus că s-ar fi născut şi ar fi trăit în Transilvania, obiceiul respectiv fiind de prin partea locului.

Cît priveşte sursele lui Gergei, „cronicile italiene" care l-ar fi inspirat, iată fragmentul respectiv din poem în versiunea lui Aron Densusianu : „Despre ţara măiastră mai mult am **auzit / Din cronici italiene**, pe care le-am **tradus**, / Şi cititorilor le-am dat spre petrecere, / Scriind cîntece în versuri **ungureşti** / Acum o să vorbesc despre tînărul Arghir, / Fiul cel mai mic al regelui Acleton, / Despre iubita lui, zîna măiastră, / Despre bucuria lui după multă trudă. / **Sigur nu pot să spun** patria / Regelui Acleton, nu **ştiu unde să fie / În ţara măiestrită** e ştiut că a avut cetatea, / Cum înţeleg şi citesc **în cronici**" (subl. ns.). Despre existenţa sau nonexistenţa acelor „cronici italiene" Benkö nu se pronunţă. Putem deduce că ia de bună declaraţia poetului, de vreme ce, cu atîta rigoare, decriptează etimologic numele greceşti ale personajelor, descoperind alegoria pentru cititorii neiniţiaţi. Din parte-ne, socotim că aceste cronici, de vor fi existat, ele trebuie să fi fost de origine veneţiană-grecească. Însă numai descoperirea lor ar putea lămuri misterul. Totuşi Hasdeu este foarte categoric în a vedea la mijloc o mistificaţie poetică. „Misteriosul Albert Gergei" — pe care el îl crede un român, poate cu nume deghizat — şi-a aflat modelul mult mai aproape : „Luind un basm românesc, foarte poporan la fraţii noştri de peste Carpaţi, el l-a transformat într-o carte ungurească versificată, cărţii — pentru mai multă vază — i-a atribuit o origine italiană". Drept dovadă de netăgăduit Hasdeu reproduce — la locul arătat din **Etymologicum...** — rezumatul basmului respectiv după **Walachische Märchen**, cartea fraţilor Albert şi Arthur Schott, apărută la Stuttgart şi Tübingen în 1845, cu o jumătate de secol înainte de data la care îşi făcea comentariul său. Coroborînd informaţiile furnizate de Benkö cu argumentele lui Hasdeu şi confruntindu-le cu fragmentul din poemul citat mai sus, ipoteza marelui filolog şi istoric (însuşită şi de Aron Densusianu) ne apare plauzibilă : Cum însuşi declară, Gergei mai mult **a auzit** decît a citit acele cronici, pe care le **traduce** (citeşte : **prelucrează**) în versuri maghiare, pentru **petrecerea** cititorilor. De ar fi fost la mijloc nişte cronici, propriu-zise — şi nu doar auzirea unui basm, a unei legende care, precum se ştie, nu precizează timpul şi locul acţiunii — ar fi fost imposibil ca poetul să nu fi aflat şi să nu precizeze, la rîndu-i, **de unde** a plecat Arghir-Traian, **ce** a întreprins în aventurile lui, măcar cît de cît în spiritul realităţii, **unde** a ajuns şi care i-au fost **scopurile** etc. Mai mult încă : poetul singur ne spune că nu ştie unde este „patria regelui Acleton", „ţara măiestrită" în care îşi avea cetatea. Aşadar, „mistificînd", ca orice poet, Gergei vorbeşte de vagi „cronici italiene". (Se poate reflecta şi asupra unei posibile confuzii între italieni şi români, numiţi aproximativ la fel de către vechii maghiari, **olaszok** şi respectiv **olàhok !**) în loc de basm românesc, ascunzindu-şi astfel izvorul de inspiraţie. Lucru cu atît mai uşor de admis cu cît, în vremea Renaşterii, inspiraţia din folclor nu era deloc la modă, în mare favoare aflîndu-se pe atunci izvoarele vechi, latine şi greceşti, scrise.

Ion Rotaru

*) Josephus Benkő, pastor reformat, protopop al diocezei Erdövidék şi profesor de teologie la seminarul din Odorheiul Secuiesc, s-a născut la Brăduţ (actualmente în jud. Covasna), la 20 dec. 1740. S-a distins ca savant botanist şi istoric, bine cunoscut în ţările germane şi mai ales în Olanda, unde era şi membru al Societăţii de ştiinţe „Batavo-Harlemensis". A făcut cunoscute pentru prima dată în Ungaria scrierile lui Carl von Linné, din Systema naturae şi Philosophia botanica, publicînd el însuşi lucrări în care descrie şi clasifică flora Transilvaniei, cu denumiri paralele, în latină şi în maghiară, încă de prin 1783. Ca istoric s-a impus prin monumentala Transilvania sive Magnus Principatus Transsilvaniae olim Dacia Mediteraneea dictus, scriere de tip monografic şi enciclopedic, asemănătoare întrucîtva cu Descriptio Moldaviae a lui Dimitrie Cantemir, apărută la Viena, în două masive tomuri, în 1777, la numai 9 ani de la tipărirea ediţiei princeps (în germană) a operei prinţului moldovean. Continuarea, alte trei tomuri, a rămas în manuscrisele care se păstrează la Biblioteca Teleki din Tîrgu-Mureş, odată cu o altă lucrare referitoare la răscoala românilor din Transilvania, condusă de Horia, Cloşca şi Crişan, din 1784—1785. Tot lui Benkö i se datorează şi Milkovia sive antiqui episcopatus Milkoviensis... explanatio, Cibinii & Claudiopoli... Anno 1781, operă de referinţă cît priveşte istoria românilor, citată de Hasdeu şi Xenopol. La distanţă de zece ani, în 1791, tot la Sibiu şi la Cluj, mai tipărea Imago inclyte in Transsilvania nationis Siculae.. şi Dietae sive rectius Comitia Transsilvanica, eorumque Decreta que vulgo apellantur Articuli die Tales. A murit la 28 dec. 1814, la Aita Mare (jud. Covasna), unde avea o mică proprietate şi o grădină botanică. Lexicoanele şi cărţile de specialitate maghiare îl menţionează preţuindu-l mai mult ca botanist. Însă opera sa istorică este mult mai importantă, mai ales cît priveşte istoria românilor.

**) Arhiviştii maghiari au identificat însă nu mai puţin decît 35 de ediţii mai mult sau mai puţin complete ale poemului lui Gergei, cea mai veche, fragmentară desigur, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. (Apud Revai Nagy Lexicona. Budapest, 1911). Numeroşi sînt scriitorii ulteriori, moderni, care au prelucrat atît de popularul poem. Cel mai celebru este marele romantic Wörösmartty (1800—1855), cu capodopera sa dramatică Csongor és Tünde (1831), creaţie în spiritul veacului al XIX-lea cu totul liberă faţă de model.

LIVIU REBREANU

INEDIT

Nici corespondența, nici alte documente biografice nu atestă existența unor relații prea amicale între Octavian Goga și Liviu Rebreanu. Ba am putea spune, dimpotrivă, că alunecarea primului pe panta politicii militante, de dreapta, a constituit o barieră în calea comunicării dintre cei doi scriitori. Cel puțin așa probează o pagină de jurnal — invocată de N. Gheran în binecunoscuta sa ediție critică : «a murit Goga la Ciucea după o bolire de cîteva zile. Congestie cerebrală și pulmonară. A avut funeralii naționale frumoase, impresionante. Mă delegase și S.S.R. și S.A.D.R. să vorbesc în numele lor. N-au fost discursuri și am scăpat. Nu mă trăgea inima. Mi-a fost un dușman „înverșunat". M-a combătut pe unde a putut» (Miercuri, 18 mai 1938).

Totuși, peste aproape trei ani, în primăvara anului 1941, Liviu Rebreanu va rosti o cuvîntare la Teatrul Național, în amintirea lui Octavian Goga, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la nașterea poetului. Textul original, aproape necunoscut, se păstrează la Cabinetul de manuscrise al Academiei R.S. România în caietul cu cota 4 063, ff. 149—155.

Doar cu cîteva luni înainte, cotropirea Ardealului de nord de către trupele hortiste rănise adînc conștiința autorului lui Ion. Într-un asemenea moment tragic, marele romancier se îndrepta spre „cîntărețul pătimirii noastre". El glosează pe marginea poeziei patriotice a lui Octavian Goga, el întruchipînd „în chipul cel mai profund unirea cea mare a tuturor românilor".

Stancu Ilin

Dosarul unei existențe

Onorați ascultători,

Se împlinesc șase decenii de la nașterea cîntărețului pătimirii noastre, Octavian Goga. Teatrul Național se simte dator să înregistreze data aceasta nu numai pentru că marele poet i-a cinstit repertoriul cu două opere remarcabile, **Domnul notar** și **Meșterul Manole**, ci și ca o închinare deosebită față de amintirea marelui poet

care reprezintă în chipul cel mai profund unirea cea mare a tuturor românilor...

Apariţia lui Goga pe firmamentul literaturii româneşti a fost miraculoasă. Ca un bolid strălucitor a inundat brusc cu lumina imensă sufletul neamului. La vîrsta de-abia 24 de ani, în 1905, volumul lui de poezii, cel dintîi, a stîrnit o adevărată revoluţie. Era nouă şi originală, forma, limba şi ritmul poeziei ce venea de peste Carpaţi în capitala dominată de discuţii pe chestii mărunte de politicărie literară, dar era mai ales nou şi original conţinutul însuşi al poeziei : jalea Ardealului robit şi vijelioasa-i speranţă de mîntuire.

Tînărul poet ardelean a cucerit Bucureştii într-o clipire. Răsturnînd toate zăgazurile, dînd peste cap toate convenienţele, s-a impus ca purtătorul de cuvînt al sufletului ardelenesc veridic, închegat din energie şi suferinţă, din dîrzenie şi resemnare, din jale şi speranţă. Era alt Ardeal ce se înfăţişa lumii de-aici, tihnită, sceptică şi indiferentă. Octavian Goga apărea drept vestitorul vremilor înfricoşate din care trebuie să se zămislească lumea nouă a dreptăţii româneşti.

Conştiinţa neamului întreg a îmbrăţişat cu entuziasm pe acest apostol al unităţii naţionale cu glas de tulnic. Atît de puternică a fost impresia produsă că însuşi Titu Maiorescu şi-a revizuit una din dogmele sale critice, anume că patriotismul nu poate fi materie de poezie adevărată. La Octavian Goga dragostea de neam şi de ţară nu era un sentiment care se putea cheltui în fraze ieftine, în strigăte de ocazie sau simple sonorităţi verbale, ci constituia însuşi rostul lui de-a fi. Patriotismul său izvora din suferinţa milenară a unui popor oropsit de soartă. De aceea, îmbrăcînd haina poeziei, îşi găseşte o expresie magică, întocmai ca litaniile şi invocaţiile profeţilor.

Şi într-adevăr profet a fost Octavian Goga, ca nici un alt poet român, poate singurul poet-profet ce l-a avut literatura noastră. Chemarea şi-a definit-o el însuşi dintru început :

Nu rostul meu, de-apururi pradă
Ursitei maştere şi rele
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele...

Poetul trebuie să fie un luptător, anunţa Goga, reluînd astfel un vechi deziderat al mişcării romantice. Retragerea în turnul de fildeş, neparticiparea la zbuciumarea naţiei nu sînt admisibile în vremile aspre ce le trăim. Visătorii se exclud singuri din comunitatea naţională, cum i-a exclus şi Platon din republica sa. Pentru un popor care trebuie să-şi realizeze aspiraţiile elementare, cum este unitatea naţională, nu există răgaz de odihnă şi de reverie. Toată lumea trebuie să fie pe metereze, gata de luptă.

Coborîrea în arena publică e legată totuşi de multe primejdii pentru scriitor. Şi cea mai gravă este părăsirea poeziei de dragul luptei, ceea ce de altfel i s-a întîmplat şi lui Goga. În vălmăşagul luptei poetul îşi dăruieşte interesul şi inima altor preocupări, mai necesare poate decît poezia şi arta, dar şi mai trecătoare. În momentele de decepţie şi amărăciune, Goga nu rîvnea altceva decît întoarcerea la poezie ca la un liman salvator.

Dar cîntăreţul pătimirii noastre a trebuit să-şi poarte destinul. El a fost ursit să exprime ceea ce nimeni n-a putut exprima mai simplu, mai vibrant şi mai adînc. anume că

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinţei, —
De jalea lui ne-au răposat
Şi moşii şi părinţii...

Conştiinţa unităţii naţionale au avut-o totdeauna nu doar poeţii, dar şi ultimii ţărani prin văgăunile munţilor româneşti, subt forma unei solidarităţi a tuturor «celor de-un sînge şi de-o lege». La Goga însă e o pornire năvalnică din străfunduri cu atît mai dornică să se exprime şi să se împărtăşească, cu cît împrejurările permiteau mai puţin şi cu cît întruparea în cuvinte, fiind ameninţată de primejdii, trebuia făcută cu rezerve şi reticenţe. Constrîngerea a silit pe poet să-şi găsească forme speciale de exprimare, vorbe şi împerecheri